

De Plaatsnamenstudie in 1942

door H. J. VAN DE WIJER en H. DRAYE.

Gedurende het verlopen derde oorlogsjaar werd het Vlaams toponymisch onderzoek vrij ongestoord voortgezet, zodat we ook in dit jaarlijks overzicht op waardevolle bijdragen kunnen wijzen. Verheugend is het mede dat de studie van de persoonsnamen hoe langer hoe meer aan belangstelling wint : evenals in onze vorige bibliografische bijdrage worden ook dit jaar de anthroponymische publicaties in een afzonderlijke bijlage overzien.

Zoals vroeger zijn ook in 1942 de belangrijkste bijdragen verschenen in de *Handelingen* van de Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie en in de *Mededeelingen* en andere wetenschappelijke reeksen van het Instituut voor Vlaamsche Toponymie te Leuven.

In de *Handelingen* (1) dient vooreerst te worden gewezen op de bijdragen die in verband staan met de ongestaakte discussie over de Germaanse landname in de zuidelijk

(1) De *Handelingen* werden o. m. besproken door E. LEGROS in *Rev. Phil.* XXII (1943), 568-70 ; door E. SCHRÖDER in *Hist. Zs.* CLXVI (1942), 446 en door (W. VON) W(ARTBURG) in *Zs. f. rom. Phil.* LXII (1942), 158-61.

Op de jaargangen I-XV van de *Handelingen* verscheen een register (*Tongeren*, 1942), opgemaakt voor het Nederlands gedeelte door R. CLEYMAET, voor het Frans door A. BAGUETTE. In deze twee delen werd jammer genoeg niet dezelfde methode gevolgd.

aan ons taalgebied grenzende streken : op de waardevolle samenvatting van E. LEGROS over de romanistische studiën over deze spannende kwestie (zie nr 8), op de studie over de Germaanse etymologie van de Waalse *-effe*-namen door A. CARNOY (zie nr 18) en ten slotte op de voortzetting van het onderzoek naar de gelijkmaking in de toponymie door H. DRAYE (nr 3).

Het Instituut voor Vlaamsche Toponymie publiceerde in de lopende XVIIIe jaargang van zijn *Mededeelingen* o. m. twee bijdragen over de persoonsnamenstudie van de hand van J. LINDEMANS (Bijlage, nr 5) en van den steller van het anthroponymisch overzicht, K. ROELANDTS (Bijlage, nr 8), alsmede een bijdrage van H. DRAYE over de problematiek van het onomastisch onderzoek in de dienst van de studie der kolonisatie (nr 4). In de *Bijlagen* bij de *Mededeelingen* verschenen in 1942 twee nummers : laattijdig werd uit *Eigen Schoon en de Brabander* een studie van J. LINDEMANS over de Brabantse *-heem*-namen als nr XVII overgedrukt (nr 24), terwijl het laatste bibliografisch overzicht van stellers dezes als nr XVIII werd uitgegeven. In de reeks *Toponymica* verscheen als „Brabantsche Plaatsnamen” II, 9 de „Toponymie van Drogenbosch” door C. THEYS (nr 26).

Wij wijzen hier tevens op de publicatie van twee nieuwe reeksen uitgegeven door het Instituut, nl. de reeks „Taalgrens en Kolonisatie” waarin het eerste nummer verschenen is (zie dit overzicht, nr 54) en vervolgens de reeks „Anthroponymica” waarvoor een eerste deel klaar ligt.

Ten slotte moeten wij hier de aandacht van de Vlaamse toponymisten vestigen op het onontbeerlijke hulpmiddel van historisch-bibliografische aard, het monumentale Repertorium van L. DE WACHTER (nr 68).

De Vlaamse toponymisten zullen mede baat vinden bij de studie van de Waalse bijdragen die in het afgelopen jaar

verschenen zijn. Hier zijn vooral te vermelden de „Enquête dialectale” van J. HAUST (nr 7) en het jaarlijks bibliografisch overzicht, van dezen geleerde en van zijn medewerkers (1).

(1) HAUST, J.-LEGROS, E.-PIRON, M.-REMACLE, L. — La philologie wallonne en 1941. *Com. Top.* XVI (1942), 285-348.

Zie vooral : Toponymie (blz. 311-326) en Anthroponymie nrs 7, 8, 10-14.

De schitterende feestbundel „Mélanges Haust” werd o. m. besproken door L. GROOTAERS in *Louv. Bijdr. Bijbl.* XXXIV (1942), 43-48 en door G. DE POERCK in *Rev. Phil.* XXI (1942), 221-25.

Wij wensen hier ook de aandacht te vestigen op enkele romanistische initiatieven op het stuk van de toponymische opzoekingen : Aldus werd in de schoot van de „Commission des antiquités de la Côte-d’Or” (Académie Dijon), dank zij het organisatie-talent van P. LEBEL, een „Section de linguistique et de folklore” gesticht, die zich ook met het toponymisch onderzoek bezighoudt, met het oog op het uitgeven van „Dictionnaires topographiques cantonaux” voor het gebied van Côte-d’Or. Dit onderzoek wordt ondernomen volgens een vastgelegd plan dat uiteengezet wordt in het verslag over de werkzaamheden der sectie (Travaux de la Section de linguistique et de folklore de la Commission des Antiquités de la Côte-d’Or, première année 1938-39. *Dijon*, 1942 — overdruk uit *Mém. de la Commission des Antiquités*, dl. XXI, blz. 588-89) en dat geïllustreerd wordt door de opzoekingen van P. LEBEL over de pln. : La Cras (*ibid.* blz. 590-97) ; La Vèvre (*ibid.* 598-605) ; La Laume (*ibid.* 606-14) en l’Hâte (*Annales de Bourgogne* XIII (1941), 295-302).

Over de nieuwe publicaties, vooral op romanistisch gebied, zal men P. LEBEL’s „Informations toponymiques et dialectologiques” raadplegen. In het nummer van Maart 1942 wordt ook een „Programme de recherches” voorgesteld, met het oog op het tweede Internationaal Congres voor Toponymie en Dialectologie „qui ne manquera pas de se faire après la guerre” ...

Ten slotte willen wij hier niet onvermeld laten een bijdrage van P. AEBISCHER, Autour de l’origine du nom de *Catalogne*. *Zs. f. rom. Phil.* LXII (1942), 49-67.

In het tweede gedeelte van deze bijdrage geeft S. „des remarques d’un ordre plus général” ten beste over de studie van de oorsprong der streeknamen, een richting in de toponymie waarvoor S. de naam „choronymie” voorstelt (blz. 55). De choronymie werd tot heden toe zeer verwaarloosd ; de centrale vraag die ze stelt is deze : „Quelle est la valeur concrète des mots, dont on a fait, souvent par dérivation ou par composition, des choronymes?”. Op blz. 57 wordt een interessante lijst medegedeeld van de verschillende types van land- en streeknamen.

* * *

Over de toponymische bedrijvigheid in het Noorden hebben wij, wegens de omstandigheden, niet veel inlichtingen kunnen inwinnen en hier kan slechts de wens worden uitgedrukt dat onze gedwongen onvolledigheid binnen afzienbare tijd zal kunnen worden goedgeemaakt.

Alleen de volgende plaatsnaamkundige (1) bijdragen uit N.-Nederland (2) kunnen hier worden vermeld :

BLANCQUAERT, E. - MEERTENS, P. J. — Dialectatlas van de Zeeuwsche eilanden. Zie *Bibl.* 1941, blz. 98.

Rec. GINNEKEN, J. VAN. *Taaltuin* X (1941/42), 208-14.

DAMSTEEGT, B. C. — Nieuwe spiegel der zeevaart. Nederlandsche namen op zeekaarten uit de 16^e en 17^e eeuw. *Amsterdam*, 1942.

Vgl. *Bibl.* 1938, blz. 416-17.

DOLS, W. — Oude namen in en rond Schinveld. *Maasgouw* LXII (1942), 7-13 ; 46.

Topografische en taalkundige commentaar bij een lijst van „locale namen”, medegedeeld op blz. 7, ontleend aan een „rol- en genachtingboek” van 1661 (kop.).

(1) Over de geschiedenis van Hollands Limburg zal men verder raadplegen :

KEMP, M. — Limburg van 1839 tot 1939. *Maastricht*, z. j. 1941.
Rec. JAPIKSE, N. *Bijdr. vaderl. gesch. oudh.* 8e r. IV (1942-43), 131-32.

GERLACH ROYEN, P. *Museum* XLIX (1941/42), 201-03.

— Noodzakelijk pro memorie. De Limburgsche Maaslanden in de geschiedenis der Nederlanden. *Maastricht*, 1941.

Rec. KESSEN, A. *Maasgouw* LXII (1942), 48.

GERLACH ROYEN, P. *Museum* XLIX (1941/42), 188-90.

PANHUUSEN, G. W. A. — Studiën over Maastricht in de XIIIe eeuw (proefschrift Groningen). *'s-Gravenhage*, z. j.

(2) Blijkens de Meidielingen ten de Fryske Akademy worden ook in Friesland plaatsnamen verzameld en in een archief vastgelegd. Zie *It Beaken* IV (1942), 1 ; 17 ; 100.

GOEDE, A. DE — Swannotsrecht, Westfriesche rechts-geschiedenis.

Rec. BEEKMAN, A. A. *Bijdr. vaderl. gesch. oudh.* 8^e r. IV (1942/43), 114-17.

Over swadegenoot = grensgenoot ; Fri. swoetnoet, swodtnoet, swednoet.

HARDENBERG, H. — Het Limburgsche gedeelte van de Romeinsche heerbaan Keulen-Tongeren. *Maasgouw* LXII (1942), 1-6 ; 23-29.

Het station *Cortovallium* of *Coriovallum* wordt, na onderzoek van de waarde der op de kaart van Peutinger en op het Itinerarium Antonini aangegeven afstanden, vereenzelvigd met Heerlen (Ndl. Limburg). S. onderzoekt verder hoe het wegvak Heerlen-Tongeren heeft gelopen.

KROON, F. — Onze kust bij Ptolemaeus. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LIX (1942), 217-42.

MULDER, R. D. — Enkele opmerkingen over eigennamen van landerijen in Drenthe. *Nieuwe Drentsche Volksalmanak*, 1941 (1).

Vele landerijen worden naar bijen benaamd.

PANNEKOEK VAN RHEDEN, J. J. — Over de reconstructie van voormalige rivierlopen. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LIX (1942), 661-700 ; 849-78.

ROUKENS, W. — Limburgsche toponymie II. Plaatsnamen en landname. *Maasgouw* LXII (1942), 75-79.

Algemene beschouwingen over het belang van de toponymie voor de kolonisatie-geschiedenis en over de verschillende taalkundige lagen in de Limburgse plaatsnamen.

SCHÖNFELD, M. — Vormen met gesyncopeerde *n*. *Taalg.* XXXVI (1942), 255-56.

Betreffende de plaatsnamen Bijlmermeer uit *Bindelmar* (hieruit ook persn. Bijlmer) ; Muieveld (onder Loosdrecht) uit

(1) Over Drentse plaatsnamen werd verder geschreven door R. D. MULDER in het tijdschrift *Drente* jg. XIII, afl. 9 ; J. NAARDING, *ibid.* jg. XIV, afl. 2 ; J. RASCH, *ibid.* jg. XIII, afl. 6 ; enz.

Mijdeveld < *Mijndenveld* ; Rarep naast Ransdorp ; *Opael* en *Neerael* naast Andel (a° 814 *Analo*) ; Aalst naast Andelst.

* * *

In Frans-Vlaanderen schijnen op dit ogenblik andere studieobjecten dan het onderzoek van de toponymie aan de dagorde te staan (1). In het Noordfranse tijdschrift *Le Lion de Flandre* werden alleen de volgende, ten dele toponymische bijdragen gepubliceerd :

BUSSCHERE, C. DE- — La Flandre lilloise, terre flamande. *Lion Flandre* 1942, 530-36 ; 586-90 (wordt vervolgd).

Over het Vlaams karakter van Rijsel en Rijsels Vlaanderen ook in de anthroponymie en in de toponymie, blz. 533-35.

CAQUANT, L. A. — Le peuplement thiois de l'arrondissement de Lille. La Weppes. *Lion Flandre* 1942, 226-31 ; 285-89.

Vervolg van de studie opgenomen in *Bibl.* 1939, blz. 206-07 en *Bibl.* 1941, blz. 104.

S. behandelt de Germaanse gemeentenamen van de „Weppes inférieure” nl. 5 *-inghem*-namen en verder de gemeentenamen Escobecque, Ennetières, Houplines, Englos, Prémecques, Sequendin, Hallennes, Ligny, Lomme en Santes. Verder wijst hij, met F. PETRI, op de gelijkmaking (vooral van *-iacum* = *-ingen*, zie tabel op blz. 231) die de Germaanse pln. in geromaniseerde gebieden heeft doen verdwijnen. In het tweede gedeelte van de bijdrage worden de Germaanse gehucht- en veldnamen van het gebied onderzocht. Uit het feit dat een aantal soortnamen (als *becque*, *bus*, *touquet*, *trieu* (driesch), *plouy* (ploeg), *flégart*, *burg*, *bron*, *eke*, *holt*, *hus*, *loo*, *marka*, *was* en *wast*, *werki*, enz.) thans nog als appellativa in het plaatselijk dialect voorkomen, leidt S. af dat het betrokken gebied helemaal Germaans moet zijn geweest.

(1) Op 27-12-41 overleed de jarenlange voorzitter en wijze mentor van het „Comité Flamand de France”, de Rijselse hoogleraar Kan. C. LOOTEN. Over de grote verdiensten van dezen geleerde moge men raadplegen de necrologische berichten verschenen in *Lion Flandre* 1941, 568 — in *Nieuw Vlaanderen* van 10-1-1942 en in *Wet. Tijdingen* VII (1942), 82-85 (met bibliografie).

Terecht wijst S. op de noodzakelijkheid van het plaatselijk detail-onderzoek. Deze bijdrage wordt voortgezet.

Es, W. J. L. VAN — Le problème de la frontière linguistique. Zie nr 10 (1).

* * *

Zoals vroeger verwijzen wij hier ook naar de belangrijkste studiën van Duitse zijde op het stuk van de plaatsnamenstudie :

(1) Historische en taalkundige gegevens over Frans-Vlaanderen zal men verder aantreffen in :

BYLEVELD, H. VAN — Nederduitschland en Zuid-Vlaanderen ten tijde van Hoffmann von Fallersleben. *Lion Flandre* 1942, 97-99 ; 153-55.

Van denzelfden S. verscheen ook : Die völkische Wissenschaft in Süd-Flandern und ihre Beziehungen zur deutschen Wissenschaft im 19. Jhd. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforsch.* VI (1942), 48-63.

DUTRIEUX, E. — Le problème de la linguistique dans les Pays-Bas français de langue romane. *Lion Flandre* 1942, 110-14.

Onderzoekt een aantal voorbeelden van Franse wendingen waarin de Germ. syntaxis bewaard bleef.

— L'influence de la langue flamande sur la langue française du moyen-âge. *Lion Flandre* 1942, 218-25.

Over meer dan 80 woorden die in het Ofra. uit het Vlaams werden overgenomen !

GANTOIS, J.-M. — Flandre, mon pays. *Lion Flandre* 1942, 521-29.

Franse vertaling van de inleiding door S. voor een werk van V. CELEN, S. LEURS en J. GABRIELS, Fransch-Vlaanderen in woord en beeld, dat door de Nederl. Boekhandel te Antwerpen wordt uitgegeven.

Groupe d'études Louis de Baecker — A la recherche d'un discours cohérent sur les rapports des Francs et de la France. *Lion Flandre* 1942, 346-55.

Bondig overzicht van de denkbeelden van F. LOT en W. VON WARTBURG in verband met de in de titel vermelde kwestie.

— La Flandre et ses commentateurs. *Lion Flandre* 1942, 28-34 ; 75-82.

Historische beschouwingen, o. m. over de getalsterkte van de Germaanse nederzetting in Noord-Frankrijk af te leiden uit pln. en oudheidkundige ontdekkingen.

SAINT-LÉGER, DE — Histoire de Lille des origines à 1789. *Lille*, 1942.

Zie hierover *Lion Flandre* 1942, 606-09.

LHOMME, G. e. a. — Histoire d'Ouchies. *Lille*, 1938-42, 2 vol.

Zie hierover *Lion Flandre* 1942, 561-64.

BESCHORNER, H. — Die deutsche Flurnamenliteratur der Jahre 1938-40 (nebst Nachträge für die früheren Jahre). IV. Anschlussbericht zu dem Handb. dt. Flnliteratur bis Ende 1926. Verscheen bij : *Nachr. dt. Flnkunde* XI (1942), 25-48 afz. pag.

Zie *Bibl.* 1941, blz. 105.

In 1942 verscheen ook een zeer practisch register op de eerste 10 jaargangen van het *Nachrichtenblatt f. deutsche Flurnamenkunde. Dresden*, o. J. (1942).

— Flurnamenforschung. *Neues Archiv für sächsische Geschichte (Dresden)* LXI (1940), 255 e. v. (1).

CARSTEN, R. H. — Chauken, Friesen und Sachsen zwischen Elbe und Flie. *Hamburg*, 1941.

HEIERMEIER, A. — Die in Hogans Onomàsticon Goedicum vorkommenden keltischen Flussnamen. *Zs. f. kelt. Phil. u. Volksf.* XXIII (1942), 55-120 (wordt vervolgd).

Na aantekeningen van meer algemene aard volgt, in alfabetische orde, een systematische bespreking van de elementen die voorkomen in Kelt. waternamen, zoals *ab* (blz. 105), *ara* (blz. 112-13).

KIRRINNIS, H. — Die Ortsnamenänderungen in Ostpreussen. *Pet. Mitt.* LXXXVIII (1942), 265-70.

KRETSCHMANN, H. H. — Die heim-Ortsnamen und ihre Bedeutung für die Siedlungsgeschichte... Zie *Bibl.* 1937, blz. 204.

Rec. WESCHE, H. *Anz. f. dt. Alt. u. dt. Lit.* LX (1941), 83-88.

Een zeer interessante bespreking waarin de gegevens die

(1) Over de aktiviteit van de verschillende Duitse provinciale „Flurnamenstellen” gedurende het afgelopen jaar hebben wij in de tijdschriften die konden bereikt worden, geen inlichtingen aangevonden. Alleen over de bedrijvigheid van de „Flurnamenstelle” in Schlesien schreef A. ZOBEL, Bericht Nr. 14 über die eingegangenen Flurnamen-Sammlungen (Zeitraum : Januar 1939 bis März 1942) in *Schlesischer Flurnamen-Sammler* nr 17/18 (1942), 139-142, waaruit blijkt dat, ondanks de omstandigheden, de door Prof. E. MAETSCHKE in 1924 begonnen inzameling van het materiaal gestadig vordert.

KRETSCHMANN aan de bodemkunde en aan de oudheidkunde ontleend heeft, kritisch worden onderzocht. S. legt er de nadruk op welke grote moeilijkheden verbonden zijn met de poging de resultaten van het toponymisch onderzoek te willen staven door deze van andere disciplines. Met waardevolle bibliografische inlichtingen over de paleo-botanica (1) en de voorgeschiedenis.

Over de ontwikkeling *-s + heim > shem > sem > sen > se*, zie blz. 88.

MEICHE, A. — Die deutschen Ortsnamen Sachsens östlich der Elbe. *Neues Archiv für sächsische Geschichte (Dresden)* LXI (1940), 137 vlg.

SCHNEIDER, E. — Flurnamen- und Steinkreuzforschung. *Nachr. dt. Flurkunde* XI (1942), 5-6.

SCHNETZ, J. — Grundmängel in der den Germanen-Namen betreffenden Forschung. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 3-14.

Zie *Bibl.* 1941, blz. 108, voetnoot 1.

Zie ook J. TRIER, Zaun und Mannring. *Beitr. z. Gesch. d. dt. Sprache u. Lit.* LXVI (1942), 232-64; inz. over de naam der Germanen blz. 243-48.

— Untersuchungen zu Flussnamen Deutschlands 11. Die west-deutschen *apa*-Namen, die Urnenfelderleute und Illyrier. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 101-43.

In dit zeer scherp betoog richt S. zich vooral tegen J. POKORNY: zie *Bibl.* 1938, blz. 434 en verder J. POKORNY, Zur Urgeschichte der Kelten und Illyrier, mit einem Beitrage von R. PITTIONI, Die Urnenfelderkultur und ihre Bedeutung für die europäische Kulturentwicklung (Sonderdruck aus *Zs. f. kelt. Phil.* XX en XXI). Halle a. S., 1938 — ongunstig besproken door H. KRAHE in *Idg. Forsch.* LVIII (1942), 85-87. Vgl. verder ook S. STERNER-RAINER, Illyrische Ortsnamen und illyrische Siedlung (Forsch. z. Vor- u. Frühgesch., 2). Leipzig, 1940 — ook besproken door H. KRAHE, *ibid.*, 282-84.

In tegenstelling met POKORNY die de *-apa*-namen toeschrijft

(1) Men vergelijke ook de bibliografie opgegeven door den geograaf J. SCHMITHÜSEN in een opstel: Vegetationsforschung und ökologische Standortslehre in ihrer Bedeutung für die Geographie der Kulturlandschaft. *Zs. f. Erdkunde* 1942, 113-57.

aan de Illyrische urnenveldenlieden, en met W. KASPERS, die ze voor Keltisch houdt, bewijst SCHNETZ dat de Westduitse *aparivieren* Germaans zijn en dat zij een geschikt middel aan de hand doen om de uitbreiding van het Germaans woongebied te bepalen.

Terloops worden enkele Ndl. *-apa*-namen (o. m. Gulp) besproken, terwijl ook de methodologische wenken van den S. grote aandacht verdienen.

- Der Zusammenbruch der Form *decumates* (Tac. Germ. 29). Die agrarhistorische Lösung des Problems. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 14-22.

Vgl. ook het opstel van E. CHRISTMANN-K. FINSTERWALDER, Zahlwortkomposita in Oertlichkeitsnamen. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 23-31, waarin in verband met de door SCHNETZ gewraakte vertaling : *agros decumates* = Zehnschaftsmarken (NORDEN e. a., zie o. m. *Bibl.* 1940, blz. 430), betoogd wordt dat een abstracte telwoordvorming als Zehnheit of Zehnschaft in de toponymie onmogelijk kan bestaan. Talrijk zijn daarentegen veldnamen waarin een concreet (kardinaal of ordinaal) telwoord voorkomt.

Over dit omstreden vraagstuk schreef verder ook S. GUTENBRUNNER, Ueber *decumates agri* als Zehntland aufgefasst. *Klio* XXXIV (1941), 357-63.

- SEDLMEYER, K. A. — Die Flussnamen in den Sudetenländern. *Pet. Mitt.* LXXXVIII (1942), 271-74.

- STEINHAUSER, W. — Die Bedeutung der Ortsnamen in Niederdonau II. Nordburgenland. *St. Pölten*, 1941.

- SZADROWSKY, M. — Altes Alemannentum im räto-romanischen Graubünden. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 144-61.

- ZOBEL, A. — Die Flurnamen Schlesiens als Geschichtsquelle. *Schles. Fln.-Sammler*, XVII-XVIII (1942), 23-98, met 4 kaarten.

Na een bondig overzicht der plaats- en veldnamenstudie in Duitsland waarin hare zeer grote betekenis voor de „Siedlungsgeschichte” wordt belicht, biedt S. een proeve aan van een historisch-geografische bewerking van een aantal oude veldnamen in Schlesien en nl. *die Ueberschar, die (Ueber)massen, die Volgen (Folgen)*, die in verband staan met de vroegere veld-

indelingen, landbouwgebruiken en landrecht; vervolgens behandelt hij veldnamen die vooral betrekking hebben op de ontginning van (edel)ertsen, zoals: *Seife(n)*, *Zeche*, *Floss* en *Flössel*, *Warfe*; ten slotte bestudeert S. de namen *Glasse* (*Klassengraben*, *Klessengrund*), *Gruft*, *Kehle*, *Steinritsche* (1).

(1) Als monografisch werk kunnen hier verder nog vermeld worden:

AU, H. VON DER — Die Namen der Gemarkungen Ober- und Nieder-Modau im Odenwald (Hess. Flurnamenbuch, 27). *Marburg*, 1942.

CHRISTMANN, E. — Tänchen, Tenschen, Tensch. *Nachr. dt. Flurnkunde XI* (1942), 2-4.

DERWEIN, H.—CHRISTMANN, E. — Der Name der Stadt Heidelberg. *Oberdt. Zs. f. Volksk. XV* (1941), 67-85.

Niet uit **heidenberg* maar wsch. uit Mhd. *heidel* (Heidelbeere).

DIETZ, J. — Niederbachem und seine Ortsteile. *Rhein. Viert. XII* (1942), 152-61.

FAUTZ, H. — Die Flurnamen von Schiltach im Amt Wolfach (Oberrhein. Flurnamen III, 2). *Heidelberg*, 1941.

Rec. BECKER, A. *Oberdt. Zs. f. Volksk. XVI* (1942), 191.

FISCHER, G. — Die Flurnamen des Gerichtsbezirkes Eger (Sudetend. Flurnamenbuch, 4). *Reichenberg*, 1941.

Rec. LEIPOLDT, J. *Nachr. dt. Flurnkunde XI* (1942), 22.

FISCHER, R. — Altdeutsches Namengut im Osten. Weiteres zu Leitmeritz und Lutoměř. *Zs. f. dt. Phil. LXVI* (1941), 132-36.

Vgl. *Bibl.* 1941, blz. 109, voetnoot 1.

— Zur Namenkunde des Egerlandes. Die slawischen Ortsnamen des Egerlandes und ihre Auswertung für die Lautlehre und Siedlungsgeschichte (Diss. Prag). *Reichenberg*, 1940.

GRANZ, H. — Die Flurnamen von Hammah. *Stader Archiv N. F. XXXI* (1941).

HAHN, L. — Die Flurnamen der Gemarkung Weinheim bei Alzey (Hess. Flurnamenbuch, 25). *Marburg*, 1942.

JOST, G. — Die Namen der Gemarkung Offenbach a. M. (Hess. Flurnamenbuch, 23). *Giessen-Marburg*, 1942.

KAUFMANN, V. — Flurnamen von Derendingen. *Jahrb. f. Solothurnische Geschichte XV* (1942), 96-102.

KLEBEL, E. — Die Grundherrschaften um die Stadt Villach. Verzeichnis der Orts- und Personennamen, zsgest. v. G. MORO. *Klagenfurt*, 1942.

MÜLLER, E. — Die Ortsnamen des ehemaligen Bezirkes Starkenbach (Sudetend. Ortsnamenbuch, 8). *Reichenberg*, 1939.

REUTER, C. — Von der Schore und ähnlichen Bezeichnungen in Orts- und Flurnamen. *Nachr. dt. Flurnkunde XI* (1942), 11-13.

SCHIFFMANN, K. — Historisches Ortsnamen-Lexikon des Landes Oberösterreich I-II (*Linz*, 1935), Ergänzungsbd. *München*, 1941 [1942].

WALLNER, E. — Gissübel und Ramsau (Die Fln. Bayerns IX, 2). *München-Berlin*, 1940. Zie *Bibl.* 1940, blz. 433.

Rec. SCHEIDL, J. *Zs. Nf. XVIII* (1942), 90-92.

* * *

Ten slotte worden hier de belangrijkste studiën opgesomd over de Engelse en de Skandinavische toponymie, die door ons konden worden ingezien (1).

Uit een kort necrologisch bericht van E. EKWALL, Sir Allen Mawer In Memoriam (*Eng. Studies* XXIV (1942), 169-71) vernamen wij het overlijden, op 22 Juli 1942, van dezen uiterst verdienstelijken geleerde in wien Engeland zijn baanbrekenden toponymist verliest. Omstreeks 1923 is, dank zij het initiatief en het organisatorisch talent van Prof. A. MAWER, de bekende „English Place-Name Society” ontstaan. Van 1925 af heeft dit genootschap elk jaar een even degelijke als royaal verzorgde toponymische studie kunnen publiceren, zodat thans 18 statige boekdelen alsmede een aantal belangrijke boeken en tijdschrift-artikelen (2) van de hand van A. MAWER dezes naam voor het nageslacht zullen bewaren.

Vgl. ook : W. KASPERS-E. WALLNER-J. SCHNETZ, Zum Gissübel-Problem. Eine Diskussion. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 31-47 : Gissübel = „ein Ort der zeitweilig begossen, überflutet wird”, Ohd. *gizan* (Wallner) — of wel „rissiges, steiniges, klaffendes Gelände”, Ohd. *gizzubil* (Kaspers) — of wel „Ort, wo es (Wasser) rinnt”, Ohd. *gizzubli* (Schnetz).

— *Mauern* (Kreis Freising, Oberbayern). *Zs. Nf.* XVIII (1942), 47-48.

— Der Name Zollfeld. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 162-72.

ZOFFI, F. — Die Namen der Glarnerischen Gemeinden. *Winterthur*, 1941.

ZWINGEL, W. E. — Die Namen der Gemarkung Ober-Breidenbach (Hess. Flurnamenbuch, 26). *Marburg*, 1942.

(1) Bij dit gedeelte van ons bibliografisch overzicht, dat haast uitsluitend door Drs K. ROELANDTS werd opgemaakt, drukken wij dezen veelbelovenden jongen geleerde onze oprechte dank uit om de nauwgezette en dienstvaardige hulp waarmede hij ons ook voor de gehele bibliografie heeft bijgestaan.

(2) De laatste bijdrage van A. MAWER schijnt : Some Notes from Wiltshire (*Studia neophil.* XIV (1941-42), 89-96) te zijn geweest.

Een aantal bibliografische inlichtingen over het werk van A. MAWER vindt men in het bovenvermelde opstel van E. EKWALL.

Onder de Skandinavische publicaties willen wij vooral wijzen op de „Sønderjyske Stednavne, udgivet af Stednavneudvalget”, een model van een toponymisch woordenboek, waarvan wij in het afgelopen jaar reeds de 16^e tot 18^e aflevering ontvingen (1).

ANDERSON, O. S. — The English Hundred-Names III. The South-Eastern Counties (Lunds univ. årsskr. N. F. Avd. I. Bd. 37, nr 1). *Lund*, 1939.

BEITO, O. T. — Ei gruppe norske sæternamn. *Maal og Minne* 1942, 137-49 (kaart op blz. 136).

BESTMANN, F. — Die lautliche Gestaltung englischer Ortsnamen im Altfranzösischen und Anglonormannischeu (Romania Helvetica, 9). *Zürich-Leipzig*, 1938.

Rec. EKWALL, E. *Engl. Studies* XXIV (1942), 117-19.

POPE, M. K. *Vox romanica* IV (1939), 324-25.

BREVNER, E. — Sydöstra Närkes sjönamn. Sjönamnen i Askers, Sköllersta och Kumla härader (Skr. utg. av Kgl. Gust. Adolfs Akad. för folklivsforskning, 9). *Lund*, 1942.

Rec. HELLBERG, L. *Ortnamnssällsk. i. Upps. årsskr.* 1942, 40-45.

MODÉER, I. *Namn och Bygd* XXX (1942), 176-83.

DAHL, S. — Bystorlek och bynamntyper i Skåne. *Namn och Bygd* XXX (1942), 1-15.

Statistische en cartografische behandeling van de nederzettingenamen in Skåne, volgens de grootte dezer dorpen en de verschillende namtypes (-by, -stad, -hög, -löv, -inge, -lösa, -torp, -bjer, -röd, -hult e. a.).

EKBLOM, R. — Ortnamns vittnesbörd om svenskarnas tidiga förbindelser med slaver och balter. *Språkveten-*

(1) Zie hierover : N. B. HANSEN, Vore sønderjyske Stednavne in : *Danske Folkemaal* XIV (1943), 1-26 en K. HALD, Svar til Dr. Black Hansen, *ibid.* 26-31.

skapliga Sällskapet i Uppsala Förhandlingar 1940-1942, 149-78. (Duitse samenvatting op blz. 175-78).

Over On. *rus-*, enz. doch vooral over Skand. *gute* „Gotländer” (in Gdansk enz.).

EKENVALL, V. — De svensk ortnamnen på *-hester* (Skr. utg. av Kgl. Gustav Adolfs Akad. X, Studier till en svensk ortnamnsatlas utg. av J. Sahlgren, 1). *Uppsala-Lund*, 1942.

Rec. JÖNSSON, F. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1942, 45-47.

Steunend op aanzienlijk Wgm. materiaal leidt S. de Zwe. *-hester*-namen af van Westdt. en Ndl. *hees*, *heister*, *heester* „boom die vruchten draagt, meest beuk, eik, of een andere loofboom”.

FORSBERG, R. — Topographical Notes on some Anglo-Saxon Charters. *Namn och Bygd XXX* (1942), 150-58.

FÖRSTER, M. — Der Flussname Themse und seine Sippe. Studien zur Anglisierung keltischer Eigennamen und zur Lautchronologie des Altbritischen (Sitzungsber. d. bayer. Ak. d. Wiss., Philos.-hist. Abt. 1941, Bd. 1). *München*, 1941.

GOVER, J. E. B.--MAWER, A.--STENTON, F. M. — The Place-Names of Nottinghamshire (Engl. Place-Name Soc. XVII). *Cambridge-New York*, 1940 (1).

HALD, K. — De danske Stednavne paa *-um* (Univ.-Jubilæets danske Samfund, 333). *København*, 1942.

Rec. LISSE, CH. *Fortid og Nutid XIV* (1941/42), 236-39.

Deens *-um* is oorspronkelijk of wel *hēm* (de meeste nederzettingsnamen) of wel de uitgang van de dat. plur. (de meeste veldnamen). Het Noordse *heem*, dat teruggaat tot de tijd der volksverhuizing, is niet overgenomen van de Franken; want in tegenstelling met hun gebruik werd het nooit verbonden met een persoonsnaam, maar steeds met een geografisch appellativum, een

(1) Ook het XVIIIe deel van de reeks, nl. „The Place-Names of Middlesex exclusive of the City of London” blijkt in 1942 verschenen te zijn.

dier- of plantnaam (1), een woord voor omheining, e. d. ; of met een adjectief. In enkele der oudste namen is de betekenis „streek, bewoond gebied” bewaard, doch meestal wijst het op één hoeve. Ook liggen deze *-heem*-namen in streken die van ouds bekend zijn om de akkerbouw. De geografische verspreiding van de bewuste toponiemen valt samen met deze van de *-løse*-namen, die vooral op de eilanden voorkomen, even oud zijn en waarvan het eerste lid insgelijks aan de akkerbouw herinnert.

HELLBERG, L. — Ortnamn på Rekarna. Bidrag till belysning av Södermanlands äldsta indelning. *Namn och Bygd* XXX (1942), 88-135.

1. Borsökna och Byringen (blz. 88-96) ; 2. Tumbo och ett försvunnet Tuna (blz. 97-105) ; 3. Visberget (blz. 105-22) ; 4. Flen/Mellösa-Flenmo (blz. 122-26) ; 5. Villättingen och Rek (blz. 126-35).

HOVDA, P. — Kjering- i stadnamn frå sjøen. *Maal og Minne* 1941, 37-47.

JANZÉN, A. — Dalsländska ortnamn. *Namn och Bygd* XXX (1942), 40-87.

De verklaringen van volgende namen zijn o. m. ook voor den Vlaamsen toponymist leerzaam : 1. *Barrud* (blz. 40-41), 2. *Binäs* (blz. 41-42), 5. *Bråtekollserud* (blz. 44-45), 7. *Böstebol, Bösterud* (blz. 47-49), 8. *Eke* (blz. 50), 18. *Holmerud* (blz. 61-62), 27. *Moryr* (blz. 68-69), 30. *Mörnäs* (blz. 70-71), 32. *Ransberg* (blz. 71-72), 41. *Sörsäter* (blz. 77-78), 47. *Venekasen* (blz. 83).

LINDBERG, C. — Terrängordet *köl* (*käl, kielas*). En betydelse-historisk och -geografisk undersökning. *Uppsala*, 1941.

Rec. EKBO, S. *Ortsnamnssällsk. i. Upps. årsskr.* 1941, 34-39.

Vgl. wederwoord van S. in hetzelfde tijdschrift 1942, blz. 17-39 : *Terrängordet köl. Ett genmäle.*

(1) Vgl. in Zweden : *Kedum* uit *Kidhem* bij *kid* „geitje” ; *Jom* uit *Johem* „hoeve met paarden” ; *Film* uit *Fölhem* „hoeve waar men veel veulens heeft” ; *Höm* uit *Höhem* bij *hö* „hooi”, zoals in de beneden vermelde bijdrage van J. SAHLGREN, Svenska ortnamn..., blz. 6, vermeld wordt.

REANEY, P. H. — Some extinct Fenland Rivers. *Studia neophil.* XIV (1941/42), 97-113.

SAHLGREN, J. — Brusala. Ett „poetiskt” gårdnamn. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1941, 8-11.

Verscheen in Dt. vertaling in *Festgabe für K. Bohnenberger* (1938).

Het begrip staart in plaatsnamen, duidend op de vorm of het uitzicht van de plaats : b. v. *Rävsala* „vossestaart”, *Hunsala* „hondestaart”, *Kattala* „kattestaart”, *Oxabasjön* „ossestaartzee” (lang en smal), *Aelvsala* „wolfstaart”, *Bjurvalla* „beverstaart”, *Brusala* „ramstaart of hazestaart”, *Fåssala* „schapestaart”, alle bij Zwe. *hale* ; *Tagel* „staart” (vgl. Eng. *tail*) ; hierbij ook de namen op *-rumpa*.

— Gunnar Gröpa en jättekäring. *Namn och Bygd* XXX (1942), 159-70.

In verband met pln. *Tröjemåla*, waarvan het eerste lid het bekende *Troja* is, wijst S. op het belang van de kennis der oude (mythologische) sagen voor de namenstudie ; terloops geeft hij interessante bijzonderheden over namen als *Gunn*, *Gunnhild*, *Gudrun* en bevestigt hij dat de psn. *Paris* reeds in de Middeleeuwen in Denemarken bekend is (volgens E. H. LIND uit de stadsnaam ; volgens S. echter naar den held van Troja).

— Ortnamnen kring Bärnens ö. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1942, 13-16.

Handelt o. m. over *sala* „zele”, *ved* „bosch” en diernamen in plaatsnamen.

— Svenska ortnamn och svensk bebyggelsehistoria. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1941, 3-7.

Over de criteria om plaatsnamen te dateren („Schichtung”) en over de grote waarde van de cartografische methode.

Tot de oudste lagen behoren o. m. *-löv* (ouder *lev* „erfgoed”, vgl. Dt. *-leben*), *-vin* „weideplaats”, *-lösa* „id.”, *-sala* (oorspr. „veestal, schuur”, vandaar „grote ruimte”), *säter* „weideplaats”, *-landa* „akker”, *-åker* of *-åkra* „akker”, *-hem* „hoeve”, *-by* „dorp, nederzetting”.

Jonger zijn de namen op *-torp* „dorp, nederzetting”, *-ryd*, *-rud*, *-red* en *-röd* „rode”.

Besluit : de oudste plaatsnamen wijzen op akkerbouw ; een kaart er van zou dit zeer verduidelijken. „Den svenska kulturhistoria som en gång skrives på grundval av ortnamnen kommer att bli ett äreminne över den svenska bondeklassen”.

— Vingåker och vikingarna. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1942, 10-12.

Ståhl, H. — Paradiset och Syndastraffet. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1941, 26-33.

Zeer belangrijke bijdrage tot de studie van de zonderlinge (soms grappige) plaatsnamen, als b. v. *Paradiset* (naar den eersten eigenaar die *Adam* heette), *Amerika* (naar de afstand, of wel naar de vruchtbaarheid, of doordat de eigenaar naar Amerika vertrok, of er vaak over sprak). Voorts verklaart S. talrijke namen door een bepaalde omstandigheid die het volk heeft getroffen : o. m. de grootte (*Oceanen*, tegenover een zeer kleine akker *Frimärksstycket*). *Sibirien* kan duiden op de uitgestrektheid of de afstand van het centrum, of de ongunstige temperatuur (wellicht met bijgedachte aan de strafkolonie).

AFD. I. — ALGEMENE VRAAGSTUKKEN

1. CARNOY, A. — Dictionnaire étymologique... zie *Bibl.* 1939, nr 1 ; *Bibl.* 1940, nr 2 ; *Bibl.* 1941, nr 1.

Rec. BERTRANG, A. *Arch. Lux. Bull.* XVII (1942), 16-19.

VANNÉRUS, J. *Rev. Phil.* XXI (1942), 251-60.

W(ARTBURG), (W. VON). *Zs. f. rom. Phil.* LXII (1942), 132-33.

2. — Les éléments latins dans la toponymie de la Flandre. *Antiquité classique* XI (1942), 199-212.

Onder de niet-Germaanse bestanddelen in de Vlaamse toponymie zijn er enkele Keltisch, maar de meeste Latijns. Van deze laatste behandelt S. achtereenvolgens : *villare* en *villariacus* (fundus, domus), afleidingen van Lat. *villa* dat ten N. van de taalgrens niet voorkomt in pln., *vicus, mansa* (fem. van *mansus*, dat schuilt in Meise, 1170 *Menza*, bij Brussel), *cohorte*- (-*court* regelmatig vertaald in -hoven), *corticulus, corticella, cortis* (Kortijs, Kortessem), *cortare* (*curtarius* = *cortarius* (fundus), cf. Kortrijk), *cortina* en *cortiniacus* (Kortenaken), *capriacus* (locus) (Kaprijke), *gabria* „chèvrière” (Gaveren), *ballium, mons* (Romf. mont, Kwaremont, Waasmont, Muntstraat?, de Munte?), *montania* > **montiniacus* (Montenaken), **montiacum* (Montsen), *truncina* (Drongen), *fraxinaria* (Varsenare), *ulmaria* (Elmare), *nucarius* (Nokere), *pirarius* (Piringen), *malvaria* (Melveren), *alidarium* (Elderen/Odeur).

3. DRAYE, H. — De gelijkmaking in de plaatsnamen (Ortsnamenausgleich) II. *Com. Top.* XVI (1942), 42-63.

Rec. W(ENTZ), G. *Hist. Zs.* CLXVI (1942), 659-60.

Voortzetting van de in *Bibl.* 1941, nr 3 vermelde bijdrage.

In dit deel van de studie gaat S. na welke sporen het gemengd samenwonen van Duitsers en Litauers, vervolgens van Duitsers en Wenden en ten slotte van Engelsen en Noormannen heeft nagelaten in de toponymie van de betrokken gebieden. Hierbij wordt aangetoond dat het begrip „gelijkmaking” ruimer moet opgevat worden dan dit in PETRI's „Germanisches Volkserbe” (waar de Ortsnamenausgleich beperkt wordt tot de „Uebersetzungspaare”) gebeurd is, indien men de verschillende toponymische verschijnselen, die in de tweetalige gebieden optreden,

door de theorie van de „Ortsnamenausgleich” wil verklaren. De studie wordt besloten in de *Handelingen* 1943.

4. — De problematiek van het anthroponymisch en toponymisch onderzoek in E. Schröder's Deutsche Namenkunde. *V. T. V., Med.* XVIII (1942), 21-52.

In dit in *Bibl.* 1938, blz. 435 aangekondigde onderzoek, wordt getracht „de methodologische vaststellingen en wenken uit de „Deutsche Namenkunde” systematisch te overzien”.

In het eerste gedeelte, dat aan de persoonsnamenstudie is gewijd, wordt de stelregel van SCHRÖDER : „Erst Namensgeschichte, Geschichte der Namensschöpfung, und dann Namensdeutung, Deutung des als deutbar Erkannten” geïllustreerd aan de hand van een aantal voorbeelden die door SCHRÖDER werden bestudeerd.

Het tweede gedeelte van de bijdrage behandelt de belangrijkste toponymische opstellen, die in deze feestbundel werden samengebracht. Achtereenvolgens worden : de stratificatie van de pln. (Schichtung) en de verschillende hulpmiddelen waarover men beschikt om deze vast te stellen, de kwestie van het verband tussen bepaalde toponymische bestanddelen en de afzonderlijke Germaanse stammen, en ten slotte de verhoudingen tussen hydronymie en toponymie en de *berg-* en *burg-*namen, aan de hand van het werk van SCHRÖDER, systematisch ontleed.

De bijdrage besluit met de samenvatting der bevindingen van E. SCHRÖDER over een aantal toponiemen, die ook voor het Zuidnederlands onderzoek van belang zijn nl. : *vak*, *hoofd* (in de bet. van bron) en *winkel*.

5. — Een toponymische studie over de woud- en boschnamen en over de ontbossing. *Louv. Bijdr. Bijblad* XXXIV (1942), 22-28.

Dit stukje verscheen ondertussen ook in het tijdschrift *Heemkunde* I (1942/43), 70-73 (aflevering van 1 April 1943) en ook in *V. T. V., Med.* XVIII (1942), 81-87.

S. heeft het plan opgevat een historische woudkaart voor onze gebieden aan te leggen en in verband hiermede de ontbossing en de oorbaarmaking te onderzoeken. In dit eerste ontwerp worden het belang van - en de methode voor deze studie bondig

belicht, als inleiding tot een eerste vragenlijst over de woud- en bosnamen, die achteraan wordt afgedrukt.

Dank zij de bereidwilligheid van Prof. dr L. GROOTAERS, die de correspondenten van de „Zuidnederlandsche Dialectcentrale” voor het beantwoorden der vragenlijst heeft opgeroepen, werd materiaal uit honderden gemeenten verzameld; ook de kringen van het „Verbond voor Heemkunde” zorgden, dank zij de tussenkomst van diens voorzitter Drs J. VAN OVERSTRAETEN (tot op 1/9/1943), voor de bewerking van 80 gemeenten; ten slotte zijn ook de studenten in de Germanistiek aan de Leuvense Universiteit helpend opgetreden.

Het aldus bijeengebrachte toponymisch materiaal kan natuurlijk in de meeste gevallen slechts ter oriëntering dienen.

6. GAMILLSCHEG, E. — Romania Germanica. Zie *Bibl.* 1937, nr 12.

Deze studie gaf verder aanleiding tot de bijdrage van P. LEBEL: Noms de lieu français d'origine germanique 1. Les vues de M. Gamillscheg. *Ann. de Bourgogne XIV* (1942), 134-38.

S. onderzoekt de stellingen van GAMILLSCHEG in Rom. Germ. III over de kolonisatie der Burgondiërs en in het bijzonder de Got. plur. *-ingôs* > Rom. *-ans* of *-eins/-ens*-formaties.

Burg. *-ingôs* kan een vóór-Lat. *-incum*, of een Gallo-Rom. *-iacum* hebben vervangen; op zijn beurt werd *-ingôs*, na de Frankische verovering, uitgestoten ten voordele van Frank. *-ingas* > Rom. *-anges*. LEBEL meent dat het materiaal waarop Gam. steunt niet zorgvuldig genoeg werd geschift en dat vele detail-punten moeten herzien worden.

De studie van de Burgondische toponymie is het levenswerk geweest van TH. PERRENOT van wiens hand onlangs verscheen: La toponymie burgonde. *Paris*, 1942 (rec. P. LEBEL, *Ann. de Bourgogne XIV* (1942), 151-53; GROUPE D'ÉT. L. DE BAECKER, *Lion Flandre* 1942, 507-09).

7. HAUST, J. — Enquête dialectale sur la toponymie wallonne (Com. roy. de top. et dial., sect. wall., Mém. III). *Liège*, 1940-41.

Bij de groots opgevatte enquête over de Waalse dialecten die door HAUST sinds 1906 werd doorgevoerd, werd in de plaatselijke uitspraak de naam van de onderzochte gemeente en van

de omliggende gemeenten, alsmede deze van de belangrijkste gehucht-, rivier- en veldnamen fonetisch opgetekend.

— Aansluitend bij zijn vroegere bijdrage : *Toponymie et Dialecte* (Zie *Bibl.* 1940, blz. 437, voetnoot 1), legt S. er in de inleiding tot dit werk nog eens sterk de nadruk op „que pour étudier l'origine d'un terme *vivant*, il est toujours utile, et souvent nécessaire, d'en connaître exactement la forme *orale*”. Het dialect is inderdaad, zoo betoogt HAUST, een even betrouwbare historische getuige als de oude grafie en beide moeten dus bij de etymologische verklaring van pln. worden ondervraagd. Dit wordt opnieuw geïllustreerd aan de hand van een reeks voorbeelden.

In het overzicht van het toponymisch materiaal dat in de „Enquête dialectale” wordt aangeboden, merkt S. (blz. XI) op dat het enkel schijnbaar ongelijk verdeeld is over de verschillende Waalse provinciën van België : in het Oosten van het Wa. taalgebied is de volkstaal inderdaad nog veel minder verfranst dan in Henegouwen, zodat in dit laatste gebied in feite veel minder pln. in de volksmond leven.

Volledig onderschrijven zal men ook van Vlaamse zijde de opmerking van HAUST dat het kadaster én het Dictionnaire van GUYOT zeer twijfelachtige bronnen zijn voor het toponymisch onderzoek (blz. XIV).

Na deze inleiding volgen dan in fonetische spelling, per provincie en per gemeente gerangschikt, de verschillende pln. van de Waalse gemeenten van België. Rechtstreeks zullen alleen de lijst van de „Communes flamandes qui ont un nom en wallon” op blz. 3 (Limburg), blz. 39 (Luik), blz. 109 (Brabant), blz. 140 (Vlaanderen), en deze van de „Communes germanophones” op blz. 11, 68 den Vlaamsen toponymist interesseren, maar hij zal verlangend uitzien naar een soortgelijk hulpmiddel van eerste noodzakelijkheid voor het onderzoek van de Vlaamse pln., naar het model van het onderhavig werk van Prof. J. HAUST en van zijn talrijke medewerkers, dat met onvermoeibare toewijding aan de studie van de Waalse volkstaal werd tot stand gebracht.

8. LEGROS, E. — Le Nord de la Gaule romane (Linguistique et toponymie). *Com. Top.* XVI (1942), 161-228.

Een synthetische studie over de weerslag die de jongste studiën van Duitse zijde over de Germaanse landname in de noordelijke Romania gevonden hebben in de romanistische wetenschap,

met een zeer volledig en belangwekkend bibliografisch apparaat.

Het eerste deel van deze bijdrage is van linguïstische aard; het tweede behandelt, haast uitsluitend van romanistisch standpunt uit, de toponymische vraagstukken die in het nog hangend debat tusschen F. PETRI en E. GAMILLSCHEG, waarover in onze jaarlijkse overzichten uitvoerig werd gehandeld, opgeworpen werden.

De romanisten, zoo betoogt S., hebben nooit getwijfeld aan de Germaanse inslag in de Romania (zie bewijspplaatsen blz. 164 en *ibid.*, voetnoot 1), doch hebben steeds rekening gehouden met „un bilinguisme romano-germanique plus ou moins étendu”.

De Germaanse invloed komt tot uiting: 1° in de woordenschat (een reeks ontleningen en woordkruisingen vóór de periode van de volksverhuizing, een andere reeks na deze laatste, uit de verschillende levenssferen van het krijgswezen, de landbouw, het recht, de huizenbouw, het gevoelsleven, enz. die ook geografisch aanzienlijke verschillen vertonen); 2° in de morfologie (hier is de Germaanse invloed minder diepgaand); 3° in de syntaxis (Germaanse woordschikking in de *Avricourt*-namen, die echter niet in rechtstreekse verhouding staan tot het aantal Germanen die zich in een bepaald gebied gevestigd hebben, de volgorde adj. + subst. die niet noodzakelijk door het Germaans alleen moet verklaard worden, blz. 178 e. v.); 4° in de phonetica (de *h* en de *w*, de umlaut *-arium* > *erium* en de palatalisering en Lat. *u* (*ou*) > Fra. *ü*, tegenover Luiks bewaarde *ou*-uitspraak, de Fra. diftongering, problemen die in de romanistiek niet overtuigend opgelost werden en waarin vele hypothesen overblijven).

Met W. VON WARTBURG besluit S. dat het Germaans niet als een substraat, doch enkel als een superstraat in het Frans taalgebied kan beschouwd worden.

Het tweede gedeelte van deze studie zet in met de vaststelling dat de reactie van de historici (STEINBACH en PETRI) op de stelling van hun voorgangers, die het hielden met de zgn. „conquêtes royales”, te ver is gegaan: romanisten en archeologen, zo betoogt S., hebben bij hun opzoekingen een juistere maat weten te houden (blz. 199). S. verwerpt terecht elke hypothese van „een Germaanse meerderheid” in Romaanse gebieden en gelooft ook niet aan de invloed van de verschillende factoren die werden ingeroepen om de herromanisering te verklaren, omdat de Germaanse kolonisatie, wat haar omvang betreft, sterk overdreven is geworden.

Wat het toponymisch argument aangaat, vat S. op overzichtelijke wijze de kritiek samen, die door E. GAMILLSCHEG en door de geleerden uit de school van J. HAUST werd uitgebracht tegen PETRI's Germanisches Volkserbe, waarbij hij besluit „qu'on aurait tort de se fier, sans la contrôler, à la documentation du G. V. Celle-ci ne peut satisfaire telle quelle, ni linguistiquement, ni historiquement” (blz. 210). Doch ook in GAMILLSCHEG's werk wijst S. ongetwijfeld terecht op zwakke punten en verwerpt hij in het bijzonder de stellingen over de scheiding tussen Saliërs en Ripuariërs, over de zgn. „-inghēm-” en „-bizi-Leute” (waarbij hij de conclusies van het onderzoek van J. LINDEMANS, zie *Bibl.* 1940, nr 7 en ook verder nr 24, aanvaardt), over de pln.-paren in het taalgrensgebied, enz. Maar dit alles belet niet dat G., volgens S., het definitief bewijs geleverd heeft dat de Romaanse traditie niet ten onder gegaan is (blz. 214-15). Inderdaad: de Romaanse pln., die de Germaanse invloed ondergaan hebben vóór de periode van de landname, zijn weinig talrijk (blz. 216); de *heim*-namen reiken niet verder dan de Somme; de *-(i)acum*-pln. met Germ. psn. in het eerste lid wijzen op een „Herrensiedlung”; de *Avricourt*-namen zijn onbruikbaar om de diepgang van de Frankische nederzetting te bepalen.

Ook wat de „Ortsnamenausgleich” betreft, is S. sceptisch: „on ne peut dissenter du nivellement toponymique qu'en restant dans de prudentes généralités” (blz. 220) en hoe men nu ook o. m. de aflossing van oorspronkelijke *-ingen-* door *-court-/ville*-bestanddelen moge interpreteren, ondanks alles moet men „la persistance d'une majorité romane” aanvaarden.

De oude theorie over het ontstaan van de taalgrens beschouwt S. als niet helemaal te verwerpen: „il paraît bien plus logique de s'en tenir à la vieille formule de l'histoire, qui admet une germanisation plus précoce de la Toxandrie et du Brabant (après 358) et une latinisation plus profonde et plus longue de la Wallonie”, wat ook door de archeologische kaart van de Romeinse villa's van R. DE MAEYER gestaafd wordt (blz. 222) — de nieuwe theorie van STEINBACH en PETRI moet volgens S. genuanceerd worden.

Volledig te onderschrijven is stellig de wens van E. LEGROS betreffende de geest van samenwerking tussen de beoefenaars van de afzonderlijke studievakken, die in de toekomst opzoekingen van analytische aard zullen moeten ondernemen, om de werking van het Germaans superstraat in Noord-Frankrijk en

Wallonië nader te belichten en de wederzijdse interpenetratie van de beide volken nauwkeuriger te vatten.

9. LINDEMANS, J. — Toponymische verschijnselen... zie *Bibl.* 1940, nr 7.

Rec. SCHÖNFELD, M. *Museum* XLIX (1941/42), 221-22.

10. PETRI, F. — Germanisches Volkserbe... zie *Bibl.* 1937, nr 9; *Bibl.* 1938, nr 8; *Bibl.* 1939, nr 10.

Buiten de hierboven samengevatte studiën en een zeker aantal vulgariserende artikels, ten dele met politieke inslag, die met opzet onvermeld gelaten worden, gaf dit werk verder aanleiding tot de volgende bijdragen :

Es, W. J. L. VAN — Le problème de la frontière linguistique. *Lion Flandre* 1942, 500-04; 557-60, 597-99 (wordt voortgezet).

Naast de stellingen van G. KURTH en F. PETRI, welke op gebrekkige wijze worden samengevat, meent S. „une troisième solution, qui modifie sur un point la théorie de Petri” te hebben gevonden ! Hij tracht nl. te bewijzen dat het Gallo-Romaans element ten N. van de Loire reeds vóór de Frankische kolonisatie onbeduidend is geweest en dat na de landname alleen de oorkondenschrijvers het Gallo-Romaans machtig waren, zodat zij alleen de zgn. Gallo-Romaanse pln. vertaald of vervormd hebben... Absoluut waardeloos !

KUHN, A. — Die Sprachgeographie der romanischen Länder. *Universitätsbund Marburg a. d. Lahn, Mitt.* XXI (1941), 54-74.

Zonder nieuwe gegevens aan te brengen, behandelt S. (blz. 66-72) „die Diskussionen zum Germanen-Romanenproblem”, vooral van romanistisch woordgeografisch standpunt uit.

SCHMIDT, L. — Aus den Anfängen des salfränkischen König-tums. *Klio* XXXIV (1942), 306-27.

Schetst de ontwikkeling van het koningschap bij de Salische Franken tot aan Chlodovech. Over de Germ. landname meent S. dat weliswaar vele Germ. pln. in N.-Frankrijk opnieuw verdwenen zijn, maar dat de Germanen slechts in afzonderlijke gebieden de meerderheid van de bevolking hebben gevormd. S. legt nadruk op de sterke continuïteit tussen de laat-Romeinse en de Frankische tijd.

SCHREFFER, H. — Das nordfranzösisch-belgische-Grenzgebiet, ein Schicksalsraum abendländischer Geschichte und Kultur. *Zs. f. Erdkunde* VIII (1940), 537 e. v.

ZEISS, H. — Die germanischen Grabfunde des frühen Mittelalters zwischen mittlerer Seine und Loiremündung. *Ber. Röm.-Germ. Kom.* XXXI (1941).

De bekende Duitse archeoloog Prof. H. ZEISS heeft de Germaanse grafvelden en graven uit de vroege Middeleeuwen in het in de titel aangeduid gebied kritisch onderzocht, uitgaande van de lijst van het „Répertoire général des stations barbares de la Gaule”, opgemaakt door C. BARRIÈRE-FLAVY in het 2de deel van dezes „Les arts industriels des peuples barbares de la Gaule du Ve au VIIIe siècle” (1901). F. PETRI heeft, wat N.-Frankrijk betreft, zijn archeologische kaart op dit repertoire gebaseerd en mede daarop de bekende voorstelling van de Germaanse landname grondvest.

Samenvattend kunnen wij over de baanbrekende publicatie van H. ZEISS hier slechts het volgende mededelen en zullen er later elders op terugkomen (1) :

1° Overtuigend wordt bewezen dat de lijst van BARRIÈRE-FLAVY onbetrouwbaar en verouderd is : in het onderzochte gebied worden er 191 vindplaatsen vermeld, doch ZEISS heeft er slechts 125 als waarschijnlijk Germaans overgehouden (zie de statistiek op blz. 24), terwijl hij er anderdeels 54 nieuwe grafvelden (of graven), die of wel bij BARRIÈRE-FLAVY ontbreken, of wel na 1901 ontdekt werden, in zijn inventaris heeft opgenomen. Archeologisch schijnt de Germaanse inslag tussen Seine en Loire nog kleiner te zijn geweest dan vermoed werd, en hier wordt de toponymische vaststelling van PETRI bevestigd „dass die Seine eine sehr fühlbare Häufigkeitsgrenze für die Verbreitung der fränkischen Namen darstellt” (G. V., blz. 443-45 — ZEISS, blz. 23-25). Aan te stippen valt ook, dat de ophoping van Germaanse grafvelden in de omgeving van Poitiers en andere steden (PETRI, blz. 793 e. v.) op een vergissing in het repertoire berust (ZEISS, blz. 25 ; 31).

2° Belangrijker dan deze statistische terechtwijzigingen en aanvullingen is echter de nieuwe karakterisering van de grafgraven in de verschillende begraafplaatsen van het door ZEISS onderzochte gebied. Er dient namelijk in de graven een onderscheid te worden gemaakt tussen : „Waffengräber” (die in de

(1) Vgl. ook thans reeds de besprekingen van deze studie door G. FAIDER-FEYTMANS en F. L. GANSHOF in *Rev. Phil.* XXII (1943), 392-96 en door R. D(E) M(AEYER) in *Wet. Tijd.* VIII (1943), 164-65.

6/7^e eeuw karakteristiek zijn voor de Germaanse grafritus) en tussen de „Gräber mit einfachen Trachtstücken”. Alleen de eerste soort getuigt in Frankrijk, volgens H. ZEISS, met zekerheid voor de aanwezigheid van Germanen ; de tweede daarentegen zijn in het gebied ten W. van de Seine waarschijnlijk afkomstig van de ingezetenen Romaanse bevolking, want naar het getuigenis van kerkvaders was de begraving in kostbare kleding en met de in het leven gedragen voorwerpen onder de kristelijke bevolking zeer gebruikelijk (ZEISS, blz. 30-31).

3° Geografisch zijn deze twee soorten van grafvelden tussen Seine en Loire duidelijk gescheiden : de „Waffengräber” komen voor a) in het N. O. (tot in de departementen Eure et Loir, Loir et Cher en Loiret) waar zij „Aussenposten der fränkischen Landnahme” voorstellen (blz. 28) en b) in klein aantal (5) in het gebied van de Loire-monding (dép. Loire Inférieure en Vendée), waar zij te verklaren zijn door de vestiging van kleine groepen van Franken, wsch. in verband met de militaire bezetting van belangrijke verkeerspunten (blz. 32-33).

De „waffenlose Grabfelder mit Trachtstücken” komen voor ten W. van de laatste uitlopers van de „Waffengräber” : indien zij afkomstig zijn van Franken, dan hadden deze stellig reeds in de VIIe eeuw (waarin de meeste graven te situeren zijn) hun eigen karakter opgegeven, zoals de begraving zonder wapenen en zonder ceramiek, de overname van antieke steensarcophage en grafsteen, het dragen van ringen, enz. bewijzen.

Zijn de Germaanse grafvelden in Tusschen-Seine-en-Loire minder talrijk dan men vermoedde (men zie ook de vergelijking van ZEISS tussen het onderzochte gebied en Wurtemberg op blz. 26-27 en men notere daarbij ook de herhaalde bevestigingen dat deze verhouding niet kan verklaard worden door een tekort aan opgravingswerk in Frankrijk), dan blijkt het anderdeels dat alle „Germaanse” rijengrafvelden lang niet dezelfde bewijskracht bezitten ten overstaan van de herkomst van de lieden die er ter aarde besteld werden.

Terecht merkt S. op : „Wo der Denkmälerforscher nicht in ausreichendem Masse vorgearbeitet hat, kann der Historiker begreiflicherweise kein haltbares Ergebnis erreichen” (blz. 31). Het is daarom zeer te begroeten, dat S. (blz. 39) een soortgelijk kritisch onderzoek ook voor andere gebieden van Frankrijk in het vooruitzicht stelt.

Deze studie doet verlangend uitzien naar de publicatie van

een inventaris van de Frankische grafvelden in België, die door Drs H. ROOSENS werd ontworpen in zijn licentieverhandeling : „De Frankische begraafplaatsen in België” (Lic. Gesch. Univ. Gent, 1942) : de schitterende publicatie van H. ZEISS weze een model voor dit, voor de koloniatiestudiën dringend gewenschte hulpmiddel.

11. PETRI, F. — Römerstrassen und germanische Landnahme... zie *Bibl.* 1941, nr 7.

In verband met de door PETRI behandelde vraagstukken kan er met voldoening gewezen worden op de twee volgende bijdragen :

VANNÉRUS, J. — Le projet d'exploration systématique du Limes belge. *Ac. roy., bull. 5e sér. XXVIII* (1942), 313-24.

S. heeft een inventaris opgemaakt van alle pln. die kunnen wijzen op Romeinse verdedigingswerken in België, o. m. *castra* (*chastre*); *castellum* (*castel, castelberg, kessel, chestia, vi chestia*, enz.), *castellare, castellarium* (*chastiler*), *castellitum* (*chastelet, cheslet*), *castellio* (*chastillon, cheslon, chession*), *burgus* (*burg, bourg, bouge*).

Een lijst van punten waar opgravingen moeten worden ondernomen, wordt medegedeeld op blz. 319-22 (1).

WEERD, H. VAN DE — Het Limesonderzoek. Verslag over de gevoerde onderhandelingen. *Kon. Vla. Ac. v. België, Jaarboek 1942*, 115-18.

Lijst van de te onderzoeken plaatsen, mede op grond van de toponymie.

12. ROELANDTS, K. — Uit de tijdschriften (1941). *V. T. V., Med. XVIII* (1942), 53-80.

Over de bedoeling en de inhoud van dit jaarlijks overzicht werd in *Bibl.* 1941, nr 8 het nodige gezegd.

× WACHTER, L. DE — Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten (Heemkundige documentatie 1800-1940). I^e deel : Algemeen gedeelte en gewesten. *Antwerpen*, 1942. Zie nr 68.

(1) Ondertussen verscheen van J. VANNÉRUS een lijvige en zeer doorwrochte studie : *Le limes et les fortifications gallo-romaines de Belgique. Enquête toponymique* (Ac. roy. mém. in-4°, XI, 2). *Bruzelles*, 1943.

13. WIJER, H. J. VAN DE-DRAYE, H. — De plaatsnamenstudie in 1941. *Com. Top.* XVI (1942), 95-160.

Dit overzicht bevat 80 nrs en verder een aantal verwijzingen naar historische hulpmiddelen die den toponymist kunnen dienstig zijn. Ook de toponymische bedrijvigheid in de andere Germaanse landen wordt, zoals vroeger, bondig overschouwd.

Voor de eerste maal werd aan de anthroponymie een afzonderlijke bijlage gewijd ; deze is van de hand van Drs K. ROELANDTS en bevat 10 nrs met een aantal vermeldingen van buitenlandse studiën.

Verscheen ook afzonderlijk als BIJLAGE XVII bij de *Mededeelingen Vla. Top. Vereniging. Leuven, 1942.*

14. — Onze studiekringen voor heemkunde en het toponymisch onderzoek. *Heemkunde* I (1942/43), 42-45.

Verwerking van de methodologische bijdragen van de hand van Prof. H. J. VAN DE WIJER : Ons toponymisch onderzoek - Hoe zal men het levend toponymisch materiaal inzamelen? *V. T. V., Med.* I (1925), 13-19 ; Het inzamelen van levend toponymisch materiaal. *Ibid.* II (1926), 1-3 ; De toponymie in den dienst van de school. *Ibid.* IX (1933), 61-74 ; Na het tiende jaar. *Ibid.* XI (1935), 1-10.

Dit stuk verscheen ondertussen ook in het verzamelwerkje : Inleiding tot de Heemkunde I (*Antwerpen-Brussel, 1943*), blz. 57-63.

AFD. II. — BIZONDERE VRAAGSTUKKEN

B. — Reinaert-toponymie.

15. MULLER, J. W. — Van den vos Reinaerde, kritisch uitgegeven. *Leiden*, 1939².

Rec. FRINGS, TH. *Anz. f. dt. Alt. u. dt. Lit.* LX (1941), 93-109.

In deze lange bespreking wordt het namenregister van J. W. MULLER's Reinaert-uitgave met een groot aantal nota's van taalkundige en anthroponymische aard aangevuld.

16. X. (GOOSSENAERTS, J.) — Ook wat plaatsnamenkunde: *Maupertuus. Wet. Tijd.* VII (1942), 283.

„Maupertuus ligt tussen de wijk Oude Barreel en Bergen-Kruis, en nu op het grondgebied van Gent”.

C. — Varia.

17. CARNOY, A. — Plaatsnamen met *-ingem* en *-egem...* zie *Bibl.* 1940, nr 15.

Rec. LOEY, A. VAN. *Rev. Phil.* XXI (1942), 528-29.

18. — Het Waalsch suffix *-effe* in de toponymie. *Com. Top.* XVI (1942), 21-30.

De geheimzinnige Waalse *-effe*-namen beschouwt S. als een nieuwe bewijsplaats voor de kruising tussen Germaanse en Romaanse bevolkingen, bij het begin van de Middeleeuwen, vooral in België en in Noord-Frankrijk. In tegenstelling met J. SCHNETZ en W. KASPERS, die betogen dat een Gallo-Romeins suffix *-avia*, dat in Romaanse gebieden tot *-ève*, in Germaanse streken daarentegen tot *-effe* zou ontwikkeld zijn, gaat S. uit van Germ. **ahwjö* „drassige weide, moeras, water”, taalkundig een kruising tussen *ahwa* en *awjö* (blz. 24, voetnoot 1), dat, zolang de *h* bewaard bleef, in het Romaans ontwikkelde over *fw* > *ff* (**hün-ahwjö* > *Hunafia* (1097) > Hanneffe), in een latere periode, wanneer de *h* was weggevallen, tot *-avia* > *-ève* (**mahl-awjö* > *Malavia* (1177) > Malèves).

Tegenover W. KASPERS toont S. aan, dat in een lijst van 15 Romaanse pln. het grondwoord Germaans is en dat de

-*effe/-ève*-formaties „heel gemakkelijk als Germaansche samenstellingen kunnen verklaard worden”. De Rom. -*effe/-ève* en de Ndl. -*ouwe*, -*ooi*, -*aa*-namen (blz. 29) gaan dus beide terug op Germ. **ahwjō* (dat gelatiniseerd werd tot -*avia*) en zijn te scheiden van de in meer zuidelijke streken voorkomende -*ève*-namen die opklimmen tot Keltisch *aba*, *ava* „water”.

19. LAHAYE, L. — Fragments d'un polyptique de la collégiale Saint-Jean Evangéliste à Liège, de l'an 1250. *Com. roy. hist., bull.* CVII (1942), 199-292 (1).

Bevat toponymisch en anthroponymisch materiaal voor de gemeenten waar de Sint Janskerk bezittingen had en onder meer te Attenrode, Gingelom, Houwaart, Meedorp, Nethen, Raatshoven, Rommershoven, Tienen, Vissenaken, enz. Het fragment wordt kritisch uitgegeven (op blz. 208-92) en dient verder te worden onderzocht.

20. VANNÉRUS, J. — Le nom de Lowaige. Zie *Bibl.* 1941, nr 16.

Rec. A(RNOULD), M. A. *Rev. Phil.* XXI (1942), 596-97.

21. VINCENT, A. — Les noms de lieux de la Belgique dans les langues étrangères. *Mél. Haust*, 405-12.

Onderzoekt hoe de namen van de steden Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Luik, Leuven, Mechelen, Bergen, Namen, Blankenberge en Nieuwpoort in het Spa., het Ital., het Eng. en het Dt. werden overgenomen. In de drie eerst vermelde talen is dit gewoonlijk in de Fra. vorm gebeurd, in het Dt. werden de namen het minst vervormd.

22. — Mélanges de toponymie belge. *Com. Top.* XVI (1942), 229-40.

Behandelt de pln. Boussu, Glatigny en Equo-randa of Aqu-ar-anda.

Na een overzicht van de verschillende verklaringen van het suffix -*u*, -*ut*, -*ud*, -*uit*, enz. in Wa. en Vla. pln., onderzoekt S. het grondwoord van dergelijke plaatsnamen en ontdekt daarin

(1) Van de hand van A. BOUSSE en P. GORISSEN verscheen een „Table générale des bulletins de la Commission royale d'histoire” tomes LXXI-C. *Brussel*, 1942, 2 dln.

in vele gevallen de naam van een plant of een boom en verge-lijkt daarmee Fra. vormen als bossu, chevelu, herbu, enz. Deze laatste klimmen op tot de uitgang van het Lat. part. praet. -utus, dat ook ten grondslag zal liggen aan het toponymisch suffix -u(t), waardoor een plaats als begroeid met een of andere soort van planten of bomen wordt aangeduid.

S. reconstrueert phönetisch een dubbel suffix -ar-anda (in pln. Bouillerand, Becherande, Egurande) en een grondwoord Lat. aqua : *Agu-ar-anda zou betekenen „endroit où il y a de l'eau”, „cours d'eau” en zou dus wat anders zijn dan *Equo-randa*, *Equa-randa* „limite d'eau”, zoals P. LEBEL betoogd heeft (zie *Bibl.* 1938, nr 19 ; *Bibl.* 1939, nr 32).

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT

A. — Generalia (1).

23. DYKMANS, M. — Obituaire du monastère de Groenedael... zie *Bibl.* 1941, nr 18.

Rec. BONENFANT, P. *Rev. Phil.* XXI (1942), 344-46.

INDESTEGE, L. *Limb.* XXIII (1941/42), 57-59.

JORDAN, K. *Hist. Zs.* CLXVII (1942), 406-07.

24. LINDEMANS, J. — De Frankische kolonisatie in Brabant (*V. T. V., Med. Bijlage XVI*). Leuven, 1939.

Als laattijdige overdruk uit het tijdschrift *E. S.-Br.* jg. XVII (1934); XX (1937); XXI (1938) worden de verschillende delen van de studie, die J. LINDEMANS, in aansluiting bij zijn belangrijke bespreking over G. DES MAREZ' Problème de la colonisation franque (zie *Bibl.* 1930, nr 2), gewijd heeft aan de Brabantse *-heem*-namen, hier tezamen uitgegeven. Ondertussen heeft de ijverige zoeker J. LINDEMANS deze navorsingen aanzienlijk uitgebreid en de resultaten er van samengevat in zijn bekend opstel: „Toponymische verschijnselen op kaart gebracht”, vooreerst verschenen in deze *Handelingen* en vervolgens afzonderlijk uitgegeven onder de titel: „Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt”, waarover in *Bibl.* 1940, nr 7 gehandeld werd.

Deze omstandigheid neemt niets weg van het belang van de publicatie dezer eerste studie over de *-heem*-namen: inderdaad, wegens de uitstekende bekendheid van J. LINDEMANS met de Brabantse toponymie, was het hem mogelijk aan ieder van de

(1) Voor Antwerpen en Brabant zal de toponymist een en ander vinden in de volgende publicaties:

JANSEN, J. E. — Bibliographie der Antwerpsche Kempen II (vervolg). *Tax. N. R.* XIV (1942), 117-35*. Zie *Bibl.* 1941, blz. 123, voetnoot 1.

VERBOUWE, A. — Iconografie van Vlaamsch-Brabant. Gezichten, plannen en kaarten uit vorige eeuwen IV. Kanton Wolvertem. *E. S.-Br.* XXV (1942), 129-219.

Zie *Bibl.* 1941, blz. 123, n. 1.

Beschrijving der gezichten, plannen en kaarten van Wolvertem, Beigem, Brussegem, Grimbergen, Humbeek, Kapelle-op-den-Bosch, Londerzeel, Malderen, Meise, Nieuwenrode, Ramsdonk, Steenhuffel, Strombeek-Bever, Wemmel.

Zie ook (blz. 217-19) beschrijving van oude kaarten.

Brabantse *-heem*-namen een taalkundig-verklarende en dikwijls ook een historische nota te wijden en bovendien de talrijke geschiedkundige bewijsplaatsen, die in zijn tweede studie tot een minimum moesten beperkt worden, in extenso mede te delen.

In de onderhavige studie behandelt S., na een inleiding van „siedlungsgeschiedtlichen” aard, waarin vooral op de betekenis van de *-heem*-namen voor de landname wordt gewezen, achter-eenvolgens: 1° de *-heem*-namen waarin een patronymicum schuilt (blz. 7-39), 2° andere *-heem*-namen (blz. 39-55).

In de eerste reeks horen niet alleen de eigenlijke *-heem*-namen thuis, maar ook de namen waarin *-ingheim*, *-engem* tot *-ingen* of tot *-kom* (deze laatste vooral in Oost-Brabant) onder Romaanse invloed veranderde.

In de tweede reeks worden de *-heem*-namen behandeld waarvan het eerste lid dikwijls een appellativum is van het type Berchem „het huis op den berg”. Voor de verdere verklaring wordt hier verwezen naar de samenvatting in *Bibl.* 1940, nr 7.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen (1).

ANTWERPEN.

25. PRIMS, F. — Antwerpiensia 1940. *Bibl.* 1941, nr 20 (2).
 Rec. COO, J. DE. *Toer.* XXI (1942), 51.
 RAUS, L. *Rev. Phil.* XXI (1942), 610-11.

(1) Voor inlichtingen over BRUSSEL verwijzen wij naar :

CORT, A. DE — Brusselsche „geschiedenis”. *E. S.-Br.* XXV (1942), 353-56.

HAMME, F. VAN- — Syllabus. Histoire de Bruxelles des origines jusqu'à la mort de Philippe le Beau, 1506. *Wemmel-Bruxelles*, 1942.

LEFÈVRE, P. F. — L'organisation ecclésiastique de la ville de Bruxelles au Moyen Âge (Univ. Louv., Rec. Trav. 3e sér., fasc. 11). *Louvain*, 1942.

LEURS, S. — De Grootte Markt van Brussel (Maerlantbibliotheek, 6). *Antwerpen*, 1942.

Rec. ROLLAND, P. *Rev. arch. hist. art* XII (1942), 85-86.

TOURNEUR, V.-WILDEMAN, E. DE — Jean Hermans apothicaire et botaniste bruxellois du XVIIe siècle. *Ac. roy., bull.* 5e sér. XXVIII (1942), 260-307.

Met op blz. 273 een deel van een gegraveerd plan van Brussel (1660), waarop enkele interessante huisnamen in de *Drapstraat*, thans rue de la Violette, worden geïdentificeerd.

(2) Van de hand van den verdienstelijken Antwerpsen historicus

DROGENBOSCH.

26. THEYS, C. — Plaatsnamen te Drogenbosch (Toponymica II, Brabantsche plaatsnamen, 9). *Leuven-Brussel*, 1942.

In de inleidende geografische en historische schets over deze kleine gemeente, die pas in 1798 tot zelfstandige gemeente verheven werd, wordt o. m. de eigenaardige vorm van het grondgebied en de geringe ouderdom van de pln. die er op voorkomen, overtuigend verklaard.

Daarop volgt een lijst van 193 pln., met historische bewijspplaatsen, die gelet op hun relatief jong karakter meestal goed kunnen gesitueerd worden.

Een aantal pln. worden verklaard, o. m. *beleidebeek* : beek onderworpen aan het beleiden, het schouwen door de dorps-overheid ; *bleukens* : dubbele mv.-vorm van *beloke*, dial. *bleuke* ; *Carnaustre* = een Romaanse pln. waarin *carnus* = hagebeuk te vgl. met de Fra. pln. Aumâtre (1113, *Ulmastrum*) en Nouâtre (1300, *Nucastrum*) ; *driest* = collectief bij *driesch* „plaats waar een driesch is” ; *Fleurbeek* (1310, *de floernt*) = pln. afgeleid van de beeknaam *Florenbeke* (evenals *(hof) ter Vleest* van de *Vlesenbeke*)—*floren-* = niet Mnl. *vloer* (platte landstreek), maar wel een samenstelling van (water-)vloed met suffix *-ara > er* (water), zodat *Florenbeke* zou opklimmen tot een **Flod-ar-ina-baki* te vgl. met *Vlezenbeke* uit **Fil-is-ina-baki* ; *greinaard* = personi-

F. PRIMS, wien bij zijn zestigste verjaardag een passende hulde werd gebracht (zie o. m. Huldiging van Kanunnik Floris Prims bij zijn 60^e verjaring, ingericht door de Vereeniging der Kempische schrijvers. *Wetteren*, 1942) verschenen ondertussen o. m. nog :

Geschiedenis van Antwerpen VIII. Met Spanje (1555-1715). 2^e Boek : De economische orde. *Antwerpen*, 1942 ; 3^e Boek : De geestelijke orde. *Antwerpen*, 1943. — *Antwerpiensia* 1941. 15^e reeks: Beelden uit den cultuurstrijd der jaren 1577-1685. *Antwerpen*, 1942 (zie ald. nr 25. De straten door de kloostergoederen, blz. 318-31). — *Antwerpiensia* 1942 [1943]. 16^e reeks : Beelden uit den cultuurstrijd II. *Antwerpen*, 1943 (zie ald. nr 32. De forten van Willebroek, de Margriet en het Donksken, blz. 310-29 ; nr 33. Het fort van Lilloo, blz. 320-33).

Voor de geschiedenis van ANTWERPEN zal men verder nog raadplegen :

LATTIN, A. DE — Evoluties van het Antwerpsche stadsbeeld. *Geschiedkundige kronijken II. Antwerpen*, 1941.
Zie *Bibl.* 1941, blz. 125, voetnoot.

ficatie met *-aard* bij Mnl. *grein* (= zaadkorrel)? of psn.? ; *kaakstuk* en *kakaard* = perceel met „kaken”, hoge kanten of bermen ; *kattestraat* = „een straat op een met palen en tenen vlechtwerk gevestigde aarden opworps (katte)” ; *kouwken* = bijvorm van *kooi* en *kevie*, Lat. *cavea* „groef, holte” ; *lijkoop* = 1782, *leicupe*, dial. grafie voor *lijkoop*, *lijfloop* ; *melkhorink* = 1530, *melckhouen*, vgl. pln. Melkauwen (te Berlaar-Lier) = *melk* + *ouwe*, „beemd die goede melkopbrengst verzekert” — *ouwe* werd later vervangen door *horink* = „uithoek” en sleet af tot *melkerik*, *melkrick* ; *reinvaan* = *reinvaart*, dial. *reinevaar* ; *sleewbeemd*, *sleewbroek* = syn. *zuurbeemd*, niet *slee* „pruim”, maar *sleew* „wring, zuur” ; *treeft* = driepikkel, driehoekig stuk land ; *velenbeemd* = *veel* = *vaal*, *valuw* ; *ziksebrug*, *zikse* = wip van een ophaalbrug ; *zwardbroek*, *zward* (*zwaard*, *zwoerd*) „graskant”, „met gras begroeid stuk”.

Van de hand van denzelfden S. verschijnt ook een „Geschiedenis van Drogenbosch” in *E. S.-Br.* XXIV (1941), zie *Bibl.* 1941, blz. 131, voetnoot 1 ; XXV (1942), 84-94.

HOOGSTRATEN.

27. SCHIJNDEL, B. W. VAN — Hoogstraten's oude huizen en familie's I-II. Zie *Bibl.* 1940, nr 28 ; *Bibl.* 1941, nr 22.
 Rec. Es, F. VAN. *Ovla. Za.* XVII (1942), 233-34.
 TIELEMAN, E. *Toer.* XXI (1942), 270.

MECHELEN.

28. HEYST, J. G. VAN — De goederen, cijnzen en tienden der Commanderij van Pitseburg binnen en buiten Mechelen, naar Hugo van Tsgravenzande (1420). *O. K. Mech.* XLVII (1942), 35-73.
 Vervolg en slot van *Bibl.* 1941, nr 25.
 Bevat belangrijk toponymisch en anthroponymisch materiaal (XIIIe-XVe eeuw) voor Mechelen, Muizen, Itegem, Putte, Berlaar, Gestel, Kontich, Aartselaar, Edegem, Hove, Antwerpen, Waarloos en andere gemeenten uit deze streek.
29. UYTTERHOEVEN, J.-STEURS, V. — De plaatsnamen

van Mechelen binnen de oude wallen. *Mech. Bijdr.* IX (1942), 27-35 ; 36 (terechtwijzing) ; 99-108 ; 135-43.

Zie *Bibl.* 1941, nr 23.

Vervolg van het waardevolglossarium : nrs 308 (*Krankenstraat*) tot 364 (*Melaanbrug*).

Het eerste deel van dit glossarium (A-K, nrs 1-320) verscheen ondertussen ook afzonderlijk (*Mechelen*, 1942).

30. VROEDE, P. DE — Mechelsche Middelnederlandsche oorkonden van vóór 1300. *K. V. A., V. en M.* 1942, 125-63.

Publicatie van 34 Mnl. oorkonden betreffende de stad Mechelen en de gehuchten Nekkerspoel, Nieuwland en de Heide (a° 1284-1299), waarin talrijke plaatsnamen voorkomen, doch die vooral waardevol zijn voor het persoonsnamenmateriaal.

Vooran (blz. 126-30) wordt de kwestie der Heide (gehucht van Mechelen) behandeld (1).

(1) Historische en toponymische inlichtingen over Mechelen zal men verder aantreffen in :

FONCKE, R. — Nog een etymologie van de plaatsnaam „Mechelen”. *Folkl. Dial. Mech.* II (1941/42), 45-46.

Over de volksetymologische verklaring, door een onbekend historicus, van de pln. Mechelen < Michiel !

PEETERS, P. K. e. a. — Bibliographische nota's. *O. K. Mech.* XLVII (1942), 127-36.

† RUMKENS, H. — Mechelsche uithangborden. *Folkl. Dial. Mech.* I (1940/41), 33.

X. — Enkele volksche toponiemen. *Folkl. Dial. Mech.* II (1941/42) 28.

X. — Vroegere Mechelsche straatnamen voortlevend in den volksmond. *Folkl. Dial. Mech.* I (1940/41), 37.

Een aantal vulgarisatie-opstellen van de hand van V. STEURS verschenen ook in 1942 in de *Gazet van Mechelen* en o. m. : De plaatsnamen van Mechelen vroeger en nu, in het teeken van Ambacht en Nering (nrs van 8, 15, 19, 22 Maart ; 5, 12, 19, 26 April). — Wat beteekent de plaatsnaam Mechelen? (nrs van 28 Juni, 14, 19 Juli). — Oude bodemtoestanden te Mechelen (nrs van 22, 29 November, 6, 13, 20 December). — J. VAN BALBERGHE schreef in hetzelfde blad o. m. een stuk over de „Belgische gemeentenamen in dialect en volksleven van Mechelen” (nrs van 28 Jan., 4, 11, 18, 25 Februari, 4 Maart).

TIENEN.

31. WOLFS, E. DE- — Tienen vóór 872. *Thiunas XVI* (1942), 1-31.

Rec. L(INDEMANS), J. E. *S.-Br. XXV* (1942), 255-56.

Deze „korte, synthetische studie over de vroegste geschiedenis van ons grondgebied” werd opgebouwd met behulp van de resultaten van het bodemonderzoek (waarvan een zeer goed gedocumenteerde inventaris wordt opgemaakt) en met de gegevens van de toponymie. In de oudste plaats- en waternamen van Tienen (blz. 21-30) onderscheidt S. een „prae-Frankische” laag, waarin de namen *Aandoren, Arvernen, Avendoren, Geet, Kamers- (brug), Kane (straat)* en *Tienen* thuishoren, welke S. vroeger verklaard heeft (vgl. *Bibl.* 1941, nr 28). De Frankische toponiemen *Bruinessem* en *Tirlemont* (1099-1138, *Thenismons*) vertonen een beïnvloeding door het Romaans, die S. beschouwt als een naverwerking eener autochthone Gallo-Romeinse bevolking, in tegenstelling met J. LINDEMANS, die ze slechts omstreeks de X^e eeuw laat optreden. De toponiemen *Danebroek, Grippen, Grimde* en *Meen* worden door S. uit het Onl. verklaard.

C. — Varia.

32. BERGH, E. VAN DEN — Postele op ter heyden. Zie *Bibl.* 1941, nr 29.

Rec. AMICUS, *O. K. Esschen IX* (1941/42), 198.

ERENS, M. A. *Analecta Praem. XVIII* (1942), 149-51.

33. GEEN, H. VAN — De toponiem „Esschen”. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 52-88.

Algemene beschouwingen over de toponymische wetenschap, aan de hand van de beste handleidingen, als inleiding tot de taalkundige verklaring van de gemeentenaam Esschen en de talrijke andere *Esschen*-namen. Een vrij breed-uitgesponnen studie van populaire aard.

34. JANSSEN, J. E. — Turnhoutsche toponymie en topographie : Turnhoutervoort. *Tax. N. R. XIV* (1942), 21-32.

S. tracht te bewijzen, in tegenstelling met F. PRIMS, dat Turnhoutervoort (akte van Utrecht, a° 1021) niet te Oud-Turnhout lag, doch op het Stokt bij de huidige Visbeke, en dat Oud-Turnhout niet ouder is dan Turnhout. Terloops worden enkele andere Turnhoutse toponiemen vermeld. Zie vooral de kaart tussen blz. 30-31.

35. MEEUSEN, G. — Bijdrage tot de geschiedenis van Tongerlo's hoeven te Esschen-Kalmthout III. De Pastoorshoeve te Esschen. *O. K. Esschen* IX (1941/42), 5-31.

Een aantal toponiemen komen voor in de beschrijving van de abdijhoeve (uit 1668) op blz. 7-10 en op de schetskaart tegenover blz. 7.

36. NAUWELAERS, J. — Histoire de la ville de Vilvorde I. Zie *Bibl.* 1941, nr 38.

Rec. VERBESSELT, J. *Toer.* XXI (1942), 187-88.

37. SCHEPPER, L. DE — Hemiksem. De pastorijs. *Ts. Gesch. Folkl.* V (1942), 121-39.

Met een oude (1660) en een moderne plattegrondsk kaart van het dorp op blz. 136 ; 138.

38. VERHEYEN, J. — Gierle. Een bijdrage tot de heemkennis. *Turnhout*, 1941.

Rec. E(RNALSTEEN), J. *Ts. Gesch. Folkl.* V (1942), 157.

TIELEMAN, E. *Toer.* XXI (1942), 24.

Behandelt o. m. de akkers, hoeven, gehuchten, velden, beken, wegen, heiden en bossen, de familienamen, het dorp en de woningen.

39. WOLFS, E. DE — De etymologie van den plaatsnaam Vertrijk. *Com. Top.* XVI (1942), 65-70.

In tegenstelling met de verklaringen van J. MANSION en A. CARNOY, meent S. voor de verklaring van de gemeentenaam Vertrijk (lijst van oude vormen op blz. 65-66) te moeten opklimmen tot **Virtiacum* „domein van Virtius”, of wel tot **Vertacum*, Gal. *verto-* „waarde”, dus „het voortreffelijk, het waardevol eigendom”.

De anlautsmedeklinker *v* in Vertrijk (in tegenstelling met

Wervik < *Viroviacum e. a.) schrijft S. toe aan Romaanse invloed (1).

- (1) Verdere inlichtingen over enkele Antwerpse en Brabantse gemeenten zal men vinden in de volgende publicaties :
- BOEN, D. — Bijdrage tot de kerkelijke geschiedenis van Nieuwmoer. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 32-51.
- De schandpaal te Calmpthout. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 196-97.
- Aanvulling, betreffende de „kaak” te Kalimthout, bij de bijdrage van G. MEEUSEN, *Bibl.* 1941, nr 37.
- De turfvaarten en de turfuitbating te Calmpthout. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 166-75.
- BRESSELEERS, F.--KANORA, H. — Hier Ekeren ! Kijkjes op ons dorp. *Ekeren*, 1942.
- Rec. TIELEMAN, E. *Toer. XXI* (1942), 187.
- COOLS, J. — Rotselaar. *Toer. XXI* (1942), 93-99.
- DELESTRÉ, D. J. — Grimbergen en Weerde. *E. S.-Br. XXV* (1942), 257-65.
- Uit het verleden [van Grimbergen]. *Sint-Servatiusbode* 1942, pass.
- Rec. L(INDEMANS), J. *E. S.-Br. XXV* (1942), 361-62.
- HANON DE LOUVET, R. — Histoire de la ville de Jodoigne. *Gembloux*, 1941, 2 vol.
- HAVERMANS, A. — Monografie over het complex „De Nol” II. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 89-151.
- Zie *Bibl.* 1939, nr 48 — natuurwetenschappelijke bijdrage.
- JANSEN, J. E. — Lichtaart. *Tax. N. R. XIV* (1942), 33-50.
- Deelt terloops, zonder bronnenopgave, enkele namen mede van gehuchten, waters, enz.
- LAUWERYS, J. — Oolensche bijdragen II. *Turnhout*, 1941.
- Rec. TIELEMAN, E. *Toer. XXI* (1942), 162.
- Zie *Bibl.* 1938, blz. 470.
- LINDEMANS, P. — De pachthoven van de abdij Groot-Bijgaarden. *E. S.-Br. XXV* (1942), 97-110.
- Zie *Bibl.* 1941, blz. 131, voetnoot 1.
- De hoven te Dilbeek : het Hof in de Boeverij, het Kareelblok en het Vijverhof, Hof te Hongersveld, het Hof ter Smissen, het Hof te Elegem.
- De pachthoven van het klooster der Urbanisten te Brussel 4. Het Hof ten Blooten te Buizingen. *E. S.-Br. XXV* (1942), 236-39.
- MAES, F. — De watermolens van Zaventem. *E. S.-Br. XXV* (1942), 7-19 ; 45-51 ; 77-84.
- MEEUSEN, G. — Dorpsambtenaren te Esschen en Calmpthout in vroegere tijden III. De schepenen. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 152-65.
- Met een „naamlijst der gekende schepenen 1357-1600” op blz. 159-65.

- Esschen. Onze dorpplaats: „Den Heuvel” en zijn gebouwen. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 187-91.
Met enkele interessante huis- en straatnamen.
- Tongerlo's leengoederen te Esschen. *O. K. Esschen IX* (1941/42), 176-86.
- SCHEPPER, G. DE — Antoon, bastaard van Brabant (1429-1498). *Ts. Gesch. Folkl. V* (1942), 5-54.
- SCHEPPER, L. DE — Tollen. *Ts. Gesch. Folkl. V* (1942), 91-106.
Over tollén te Rumst (1572) — Hellegat (vóór 1572) — Puurs.
- SCHOUTEDEN-WÉRY, J. — Tervuren en Brabant. Histoire de la région, de la localité et de ses châteaux I. Esquisses géographique et géologique. Préhistoire et origines historiques. *Arch. Brux. XLV* (1941), 5-128 (overdruk).
Rec. L(INDEMANS), J. E. S.-Br. XXV (1942), 361.
- SNEYERS, E. — Retie in vroegere oorlogen. *Retie*, 1940.
Rec. JANSEN, J. E. Tax. N. R. XIV (1942), 77-78.
- THEYS, C. — Een dorpsbeeld uit de XVIIe eeuw. *E. S.-Br. XXV* (1942), 278-82.
- VERBESSELT, J. — Het ontstaan der parochiën. *E. S.-Br. XXV* (1942), 33-45 ; 65-77 ; 227-35 ; 303-12 ; 331-37.
Door denzelfden S. werd bij de Kon. Vla. Ac. v. België een lijvige studie over de „Geschiedenis der parochiën in West-Brabant” ingediend. Zie daarover de verslagen van L. VAN DER ESSEN en F. L. GANSHOF in *Kon. Vla. Ac. v. België, Jaarboek 1942*, blz. 156-59 en 159-62.
- WITTEMANS, F. — De Warande te Diest. *Toer. XXI* (1942), 268-69.
-

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK

A. — Generalia.

40. DYCK, A. H. VAN — Bijdrage tot een toponymisch glossarium (vervolg en slot). *O. K. Hass.* XVII (1942), 215-261.

Vervolg van de in *Bibl.* 1941, nr 40 vermelde bijdrage, gaande van *Hees* tot *Zward*, waarin niet alle taalkundige interpretaties steekhoudend zijn, maar waarin echter waardevolle lijsten voor de verspreiding van bepaalde toponiemen worden geboden.

41. WIJER, H. J. VAN DE-LANGOOR, J. — Plaatsnamen te Membach. *V. T. V., Med.* XVIII (1942), 88-94.

Elfde stuk van „Plaatsnamen uit het N. O. van de provincie Luik”. Zie ook *Bibl.* 1941, nrs 41, 42.

42. — Plaatsnamen te Moelingen. *V. T. V., Med.* XVIII (1942), 95-96.

Twaalfde stuk van de bovenvermelde studie (1).

C. — Varia.

43. DYCK, A. H. VAN — Plaatselijke benamingen te Leut. *Limb.* XXIV (1942/43), 9-16 ; 25-32.

(1) Belangrijk voor de Limburgse toponymie zijn ook :

COENEN, J. — Limburgsche oorkonden. 4^e deel (vervolg en slot). *Limb.* XXIII (1941/42), 340-88*.

Bij het einde van deze verdienstelijke publicatie werd aan den S. een erkentelijke „Afscheidsgroet” gebracht in het tijdschrift *Limburg* XXIII (1941/42), 105-06.

Op 12-6-1942 overleed de verdienstelijke uitgever van *Limburg*, Dr C. GODELAINE, die sinds 1939 den vroegeren hoofdredacteur O. ROBIJNS had opgevolgd. Zie ook *O. K. Hass.* XVII (1942), 271. VERWILGHEN, R.-SOETEWY, R. — De planologische ordening van Limburg (Kon. Vla. Ac. v. België, Kl. Schoone Kunsten, Med. IV, 1). *Antwerpen-Utrecht*, 1942.

Met een aantal schematische kaarten en een goed geslaagd voorontwerp voor het ruimteordeningsplan in Limburg.

Blijkens een mededeling in *Limburg* XXIII (1941/42), 34-37, werd aan den heer R. ALOFS, bestendig secretaris van de Dienst voor toerisme in Limburg, een verzoek gericht om een werk aan te vatten over toeristisch Limburg.

Lijst van 178 plaatsnamen aldaar met, af en toe, localisatie en verklaring, steeds met aanduiding van de bronnen (Gichtboek, Kadaster, Volksmond, Atlas van Waterlopen, weekblad De Eendracht 1871, 1923, 1928).

44. HERBILLON, J. — La Vita Sancti Evermari et la toponymie. *Mél. Haust*, 225-32.

Identificeert enkele pln. uit de XIIe eeuwse Vita : *de Vilario* = Villers l'Evêque ; *de Gladuus* = Gladuns = Glons ; *Althera* = niet Elderen, maar Odeur (1131, *Oldour* ; 1255, *Aldor*).

45. MOORS, J. — Een nieuwe uitgave van de 14e-eeuwsche Dietsche oorkonden van de abdij van Sint-Truiden, met een klank- en vormleer van de teksten (verslag door R. VERDEYEN, J. CUVELIER en L. GROOTAERS). *K. V. A., V. en M.* 1942, 323-37.

Blijkens het verslag van R. VERDEYEN bevat dit door de Kon. Vla. Ac. met goud bekroonde werk een „Lijst van eigennamen en plaatsnamen” en worden als toemaat nog „twee kaarten van de plaatsnamen” aangeboden (1).

(1) Voor de historische studie van de plaatsnamen van deze streek kan men verder nog naslaan :

BOUVEROUX, P. — De heerlijkheid Kessenich en Bronshorn. *O. K. Hass.* XVII (1942), 39-59.

BUCHET, A. — Monographie historique de Goé-lez-Limbourg I. *Verviers*, 1941.

BUSSELS, M. — De molens van Grevenbroek. *Limb.* XXIII (1941/42), 128-35.

COENEN, J. — Alde-Biezen. *O. K. Hass.* XVII (1942), 157-80.

Vestigt o. m. de aandacht op het belang van het archief van de Landkommanderij-Alden-Biezen voor het toponymisch onderzoek in Zuid-Limburg (blz. 162).

JAMAR, H. — Beknopte geschiedenis van de dorpen der Zuiderkempen 5. Oostham. *Tongerloo*, z. j. (1941).

Rec. TIELEMAN, E. *Toer.* XXI (1942), 24.

KERCKHOVE, P. VAN DE — L'histoire de l'abbaye cistercienne de Val-Dieu, depuis son origine jusqu'à nos jours. *Aubel*, s. d.

Rec. G., Ph. v. d. *Streven* IX (1941/42), 441.

KRIESCHER, J. — Moresnet. Zur geschichtlichen und politischen Darstellung. *Aachen*, 1942.

LEYNEN, H. — Overpelt tijdens de oorlogen der 16e en 17e eeuw. *O. K. Hass.* XVII (1942), 61-71.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN

A. — Generalia.

46. VOET, L. — De graven van Vlaanderen en hun domein (864-1191). *Wet. Tijd.* VII (1942), 25-32.

Behandelt de historische betekenis van de woorden : *villa* (= dorp), *curtis* (= groote boerderij), *berquariae* (= schaaпweiden), *vacariae*, *prata*, *pascuae* (weilanden), *mansurae* (= woningen), *paludes*, *wastina*, *veld* (= woeste grond — synoniemen : *utfang*, *obstal*, Lat. *desertum*, *locus solitarius*, *solitudo*, *campus*), *dunae* (duinen), *mori* (moeren) (1).

LYNA, J. — Het historisch wapen van Limburg. *O. K. Hass.* XVII (1942), 99-119.

POEL, B. VAN DE — De oude Jeker en de Jeker te Tongeren. *O. K. Hass.* XVII (1942), 91-98.

ROGGEN, D. — De grafkapel van de HH. Eucherius en Trudo in de oude abdijkerk te St. Truiden (Kon. Vla. Ac. v. België, Kl. Schoone Kunsten, Med. V, 1). *Antwerpen-Utrecht*, 1943.

REMANS, G. — De zelfstandigheid van de gemeente. *O. K. Hass.* XVII (1942), 73-80.

Over de „gemeeynten” van Genk.

SEGHERS, R. J. — Hasselt (Onze Steden). *Brussel*, z. j. (1942).

Ook in Franse uitgave.

WEERD, H. VAN DE — Uit het verleden van Hoeselt. *Limb.* XXIII (1941/42), 113-16 ; 175-76 ; 218-21 ; 238-40 ; XXIV (1942/43), 16-19 ; 36-39.

Zie *Bibl.* 1941, nr 46.

(1) Als historische bijdragen over Vlaanderen wezen nog vermeld :

BROUCKE, F. VAN DEN — West- en Oost-Vlaanderen, anthropologisch gezien. *Wet. Tijd.* VII (1942), 217-22.

DHONDT, J. — Het ontstaan van het vorstendom Vlaanderen (vervolg). *Rev. Phil.* XXI (1942), 53-93.

Zie *Bibl.* 1941, blz. 134, voetnoot 1. — Zie ook *Wet. Tijd.* VII (1942), 103-04.

— Korte geschiedenis van het ontstaan van het graafschap Vlaanderen. Van Boudewijn den IJzeren tot Robrecht den Fries (Basisreeks, 16). *Brussel*, 1942, 1943².

— Recherches sur l'histoire du Boulonnais et de l'Artois au IXe et Xe siècles. *Académie d'Arras, Mém.* 4e sér. I (1941/42), overdr. 35 blz.

WILDE, J. DE — Gewestelijke studiecetra. *Wet. Tijd.* VII (1942), 204-08.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

GENT.

47. ACKER, G. VAN — Historio-geographische studie over het St Pietersdomein tusschen Leie en Schelde. *Ts. Ver. aandr. stud.* XII (1942), 27-45.

Grensaafbakening van het abdiydomein (zie de kaart tegenover blz. 44) met zeer interessante gegevens over een aantal plaatsnamen en toponymische bestanddelen, o. m. *veld* (Scheldeveld) (1).

MEETKERKE.

48. POLLET, J. — Toponymie van Meetkerke met een geschiedkundige schets. Voorwoord door J. DE SMET (Uitg. Gidsenbond, 25). *Brugge*, z. j. (1942).

Deze monografie van de hand van een der schrijvers van de „Toponymie van Varsenare” (1933) werd opgemaakt en ingedeeld volgens de principes en de methode van het Instituut voor Vlaamsche Toponymie : vooraf gaan een korte geografische en een lange historische schets, daarna volgt de verklaring van de naam der gemeente en een nauwkeurige en uitgebreide opgave van de onderzochte bronnen en van de geraadpleegde werken.

Het glossarium van de plaatsnamen (blz. 49-91) bevat 375 items en is zeer overzichtelijk opgesteld en nauwkeurig afgewerkt.

Naar het voorbeeld van zijn meester, den grooten Westvlaamsen toponymist K. DE FLOU, is S. zeer gereserveerd op het stuk van de taalkundige verklaring van de pln. en beperkt hij zich meestal bij een verwijzing naar MANSION'S Voorn. Bestanddeelen; POLLET-HELSEN, Varsenare ; LINDEMANS, Opwijk, en bij een

(1) Over Gent zal men nog naslaan :

DUMONT, M. E. — De situatie van Gent. *Ts. Ver. aandr. stud.* XII (1942), 46-108.

OVERSTRAETEN, J. VAN — Over Gentsche straatnamen. *Toer.* XXI (1942), 259.

Kritiek op de wijzigingen van talrijke straatnamen te Gent.

VERMEULEN, J. — Folkloristische sprokkelingen over Gentsche straatnamen. *Ovla. Za.* XVII (1942), 231-32.

X. — De namen der bruggen. Gentsch zondagspraatje. *Het Laatste Nieuws*, 22-2-1942. Zie *Ovla. Za.* XVII (1942), 192.

:sumpiere aanduiding over de topografische ligging van de plaatsnamen.

Onder deze pln. van de Polder-gemeente Meetkerke (met de Oude Moere) zijn o. m. de volgende interessant : *het (groot) (blauw) (Hamers) zwin* ; *bouthil, dweersleed, de (groot) Ee(de)* ; *het faillie stuck* ; *de goezevoorde* (waadbare plaats voor ganzen) ; *de groote speite* (*speite* = spui, verlaat, sluis) ; *Hannetans stringh* (*string* = streng, strook lands, reep, een lang en smal stuk liggende tussen twee grachten) ; *Hilders hovede* ; *den hul* ; *Kraainest* (zie verklaring DE FLOW) ; *het Mareland (-leed) (-weg)* ; *het mortierken* ; *Oostersten Maerkenen cortenaeyhoek* (*naaien* = haaien „haaihoekte zijn, scheef loopen”) ; *strooiendorp* ; *de vuilvlage* ; enz.

De studie besluit met een overzicht van het materiaal en met een goed geslaagde toponymische kaart.

C. — Varia.

49. DEFRAYE, L. — Deerlijk's plaatsnamen (*Deerlijk*, 1942).

Op blz. 5 tot 50 worden de pln. van Deerlijk uit K. DE FLOW's Woordenboek overgedrukt ; op blz. 51-77 deelt S. lijsten mede van namen van beken en wateringën, bossen, gebouwen, hoeven, wegen enz. die hij uit de volksmond opgetekend of „in sommige dokumenten en boekdeelen gevonden” heeft.

Voor een tweede uitgave van het boekje worden een kaart van Deerlijk, meer uitleg bij de pln. en een bronnenopgave in het vooruitzicht gesteld.

50. — Zoutenaaië. Geschiedkundige snippeteringen (*Deerlijk*, 1942).

Naast een aantal zeer populair gehouden historische opstellen over de geschiedenis van deze kleine gemeente, vindt men in dit werkje : een lijst van de historische vormen van de gemeente-naam op blz. 13 en 42-46, die S. verklaart als „ee, ay of watering van zoute of Satha” (!) (blz. 29) en verder een lijst van „plaatsnamen te Zoutenaaië” (blz. 46-49), beide uit het Woordenboek van K. DE FLOW. Een aantal „uittreksels uit geschiedkundige werken” treft men aan op blz. 50-60.

51. POERCK, G. DE — Ascot, Escot, Anascote, Anacoste.

A propos de l'étymologie anacoste „sorte de serge”
 < Hondschoote. *Rev. Phil.* XXI (1942), 155-69.

Anascote is de Spaanse vorm van de naam van de kleine Vlaamse stad in Noord-Frankrijk *Hondschoote*, niet van de gemeentenaam *Aarschot* (zoals nog o. m. bij M. VALKHOFF, Expansie van het Nederlands — zie *Bibl.* 1941, blz. 119 en *Rev. Phil.* XXI (1942), 581-82). *Anascote*, *anacoste* is de naam van een soort van stof die oorspronkelijk te Hondschoote werd vervaardigd. S. weidt uit over de geschiedenis van het woord en vestigt de aandacht op het Nederlands-Spaans woordenboek van J. F. RODRIGUEZ (*Antwerpen*, 1634) waarin een lijst van Ndl. gemeentenamen in het Spaans voorkomt.

52. VRIEZE, F. DE — De oude en moderne plaatsnamen van de stad Tielt (verslag door H. J. VAN DE WIJER, A. CARNOY en J. LINDEMANS). *K. V. A., V. en M.* 1942, 313-20 ; 320-21 ; 321-23 (1).

(1) Ook de volgende bijdragen zullen met vrucht geraadpleegd worden :

BAERT, G. P. — Duiventorens in Vlaanderen. *Toer.* XXI (1942), 65-69 ; 137-38 (vgl. ook *ibid.* 275, 311).

CLERCQ, G. DE — Berichten voor Dendermondsche geschiedenis IV. *O. K. Dendermonde* 3 r. I, afl. 6/7 (1942), 247-56.

GROODT, R. DE — Bazel, eenige aantekeningen. *O. K. Waas* LIII (1942), 137-63 (wordt voortgezet).

Historische inlichtingen over de verschillende heerlijkheden te Bazel, als aanvulling bij DE POTTER-BROECKAERT.

VERMEULEN, J. — Kerkpatronen, bedevaartplaatsen en devotie-oorden in Vlaanderen. *Ovla. Za.* XVII (1942), 197-214.

Voortzetting van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1940, blz. 464, voetnoot 1.

VOSSEN, K. — Ontstaan der parochies in het Land van Waas. *O. K. Waas* LIII (1942), 1-65 ; 85-133.

Bevat o. m. historische inlichtingen over de kloosters van het Land van Waas, blz. 114-24.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAFISCHE
HULPMIDDELEN

53. DARBY, H. C. — An Historical Geography of England before A. D. 1800. Fourteen Studies. *Cambridge*, 1936.

Rec. BONENFANT, P. *Rev. Phil.* XXI (1942), 372-78.

Een uiterst interessant verzamelwerk over de vestigingsgeschiedenis in Engeland.

54. DRAYE, H. — De studie van de Vlaamsch-Waalsche taalgrenslin in België gedurende de hedendaagsche periode (vervolg). *Leuv. Bijdr.* XXXIV (1942), 1-37.

Rec. X. *Wet. Tijd.* VII (1942), 210-11.

Vervolg en slot van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1941, nr 66.

S. onderzoekt in dit deel de topografische navorsingen over het verloop van de taalgrenslin gedurende de XXe eeuw en wijst op de gegevens verzameld door E. BLANCQUAERT ter gelegenheid van dezes dialectgeografisch onderzoek, door de verschillende „taalgrenswerkers” die op het congres van het Davidsfonds te Antwerpen in 1912 hun bevindingen samenbrachten, door de leden van de vereniging „Taalgrens wakker !”, enz.

In het besluit wordt de nadruk gelegd op de moeilijkheden die verbonden zijn met het opmaken van een wetenschappelijke taalgrenskaart en op de noodzakelijkheid van verdere opzoekingen ter plaatse.

In een Bijlage worden „de bijdragen, als boekwerken of als tijdschriftartikels verschenen, over de afzonderlijke taalgrensgemeenten en over bepaalde taalgrensfragmenten” bibliografisch samengebracht.

De gehele studie, lichtelijk bijgewerkt, verscheen ook als nummer 1 in de nieuwe reeks „TAALGRENS EN KOLONISATIE” uitgegeven door het Instituut voor Vlaamsche Toponymie te Leuven (*Leuven-Brussel*, 1942).

55. GANSHOF, F. L. — Over de stadsontwikkeling tusschen Loire en Rijn... zie *Bibl.* 1941, nr 68.

Rec. BONENFANT, P. *Rev. Phil.* XXI (1942), 294-98.

HOUTTE, J. A. VAN. *Rev. hist. eccl.* XXXVIII (1942), 490-92.

LEFÈVRE, M. A. *Ts. Ver. aandr. stud.* XII (1942), 224-27.

ISACKER, K. VAN. *Streven* X (1942/43), 74.

ROLLAND, P. *Rev. arch. hist. art* XII (1942), 78-80.

VANNÉRUS, J. *Ac. roy., bull. 5e sér.* XXVIII (1942), 162-65.

56. GUTENBRUNNER, S. — Zur Landeskunde Germaniens bei Pomponius Mela. *Beitr. z. Gesch. d. dt. Spr. u. Lit.* LXVI (1942), 363-81.

57. HUPPERTZ, B. — Räume und Schichten... zie *Bibl.* 1941, nr 71.

Rec. HÖMBERG, A. *Dt. Archiv f. Gesch. d. Mittelalt.* IV, H. 1.

SCHLENGER, H. *Hist. Zs.* CLXVI (1942), 111-16.

Over de door B. HUPPERTZ behandelde vraagstukken, lezen men ook de degelijke bijdrage van W. MÜLLER-WILLE, *Das rheinische Schiefergebirge und seine kulturgeographische Struktur und Stellung. Besiedlung, Anbausysteme, Siedelformen, Haus- und Hofanlagen.* *Dt. Arch. f. Landes- u. Volksforsch.* VI (1942), 537-91.

58. LANGOHR, J. — De Vlaamsch-Waalsche volkstaalgrens (Limb. Bijdragen — Uitg. Leesgezelschap te Hasselt, 26^e bundel, blz. 1-58). *Hasselt*, z. j. (1942).

In deze studie behandelt S. „de taalgrensstrook die door het verfranschend centrum Luik boogvormig noordwaarts gespannen werd” in de prov. Limburg-Luik en in het Land van Overmaas in het O., in de streek van Landen in het W.

Uiterst schematisch worden de menselijke en de geografische factoren behandeld, die door de eeuwen heen het ontstaan en de verschuivingen van de taalgrens hebben beïnvloed. De studie wordt geïllustreerd door een achttal schematische kaarten — de bibliografie van den S. betreffende het Land van Overmaas beslaat blz. 53-57 en is nog niet volledig!

59. LEFÈVRE, P. F. — Syllabus du cours de paléographie latine et médiévale. *Anvers*, 1941.

60. MAEYER, R. DE — De overblijfselen der Romeinsche villa's in België. Zie *Bibl.* 1940, nr 56.

Rec. BERTRANG, A. *Rev. Phil.* XXI (1942), 366-67.

Id. *Arch. Lux. Bull.* XVIII (1942), 21-22.

BYVANCK, A. W. *Museum* L (1942/43), 33-36.

61. PETIT, C. — Clôtures et formes des champs en Belgique. Etude de géographie humaine. *Ts. Ver. aard. stud.* XII (1942), 125-222.
62. PHILIPPEN, L. J. M. — Beknopte methodiek der geschiedvorsching. *Antwerpen*, 1942.
Rec. INDESTEGE, L. *Limb.* XXIII (1941-42), 206-08.
63. ROECK, M. DE — Een bijdrage tot de landstreken-geographie van België : het land van Waas en Boom. *Wet. Tijd.* VII (1942), 265-70.
64. SCHMIDT, L. — Geschichte der deutschen Stämme... zie *Bibl.* 1941, nr 76.
Rec. JAHN, M. *Dt. Literaturztg.* LXIII (1942), 949-50.
Een beknopte geschiedenis van de Germaanse stammen vindt men in het boekje van TH. STECHE, *Deutsche Stammeskunde* (Samml. Göschen, 126). *Berlin*, 1942.
Een soortgelijke studie van de hand van CHR. OBERMÜLLER : *Die deutschen Stämme. Stammesgeschichte als Namengeschichte und Reichsgeschichte.* (Bielefeld-Leipzig, 1941), kan hier ook vermeld worden.
65. TRÉFOIS, C. V. — De bouw der boerenhoeven... zie *Bibl.* 1941, nr 77.
Rec. ES, F. VAN. *Toer.* XXI (1942), 23.
PICKERY, C. *Streven* IX (1941/42), 439.
ROLLAND, P. *Rev. arch. hist. art* XII (1942), 85-86.
Van de hand van denzelfden S. verschenen verder nog : Over de boerenwoning in de zuidelijke Nederlanden. *Wet. Tijd.* VII (1942), 241-52.
Vgl. ook R. C. HEKKER, De Zuid-Limburgsche boerderij, een Frankisch hoeventype. *Maasgouw* LXII (1942), 49-61 ; zie ook blz. 79-83.
66. TULIPPE, O. — L'homme et la forêt tempérée en Belgique. *Géo. Brux.* LXVI (1942), 157-259.
Schema voor een geografisch onderzoek over de wouden, met bibliografie (blz. 159), statistische gegevens over de bosrijkdom, een schematische „carte des forêts” en een historische woudkaart naar FERRARIS.

67. — Introduction à l'étude des paysages ruraux de la Belgique. *Ts. Ver. aandr. stud.* XII (1942), 3-26.

Behandelt zeer in het algemeen de nederzettings- en veldvormen, en meer in het bijzonder de veldafsluitingen. Met twee schematische kaarten en bibliografie.

Vgl. ook TH. KRAUS, Die Landschaften zwischen Niederrhein, Maas und Schelde in : Geographische Probleme Westdeutschlands. *Berlin*, 1939.

68. WACHTER, L. DE — Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten (Heemkundige documentatie 1800-1940). I^e deel : Algemeen gedeelte en gewesten. *Antwerpen*, 1942.

In het eerste van dit op drie boekdelen berekend werk, waarvan de delen II en III de Vlaamse en grensgemeenten in alfabetische volgorde zullen behandelen, wordt na een lange lijst (blz. VII-XXVII) van de „verwerkte tijdschriften en reeksuitgaven”, in dit algemeen gedeelte medegedeeld de bibliografische opgave (waarin wij tot op heden niet veel vergissingen hebben aange troffen) van alle „studiën, die van belang zijn voor het hele Vlaamse land... of die alle Vlaamse gemeenten of gewesten behandelen... of waarvan de plaatsen er door aangeraakt, zo verspreid liggen, dat de gegevens niet bij een enger gebied kunnen worden ondergebracht”.

Onder de verschillende rubrieken worden ook de plaatsnamen in het bijzonder bibliografisch behandeld onder nrs 1217-1318 (blz. 51-55).

Uit een prospectus over de volgende delen van dit bibliografisch standaardwerk blijkt, dat ook bij de behandeling van de afzonderlijke gemeenten, aan de toponymie een passende aandacht werd besteed, zodat het geheel een onmisbaar hulpmiddel zal zijn voor bibliografische oriëntering (1).

(1) Volledigheidshalve delen wij hier ook enkele bijdragen mede die bij de studie van de oudheidkundige ontdekkingen in ons land met vrucht zullen geraadpleegd worden :

SMITS, G. — Voorhistorische werktuigen II. *O. K. Hass.* XVII (1942), 9-37.

HEEMSKERCK DÜKER, W. F. VAN-FELIX, P. — Wat aarde bewaarde. Vondsten uit onze vroegste geschiedenis. *Den Haag*, z. j. [1942].

Rec. X. Wet. Tijd. VII (1942), 237.

MAEYER, R. DE — Wat in onzen bodem kan gevonden worden. Een woordje over opgravingen. *Wet. Tijd.* VII (1942), 49-55; 152-60; zie ook blz. 164.

MAERTENS DE NOORDHOUT, J. — Le cimetière franc de Semmer-saeke. *Gand*, 1940.

Rec. FAIDER-FEYTMANS, G. *Rev. Phil.* XXI (1942), 667-68.

FAIDER-FEYTMANS, G. — Le cimetière mérovingien de Tertre. *Rev. arch. hist. art* XII (1942), 113-20.

In deze uitstekend gedocumenteerde bijdrage wordt door S. ook een werk over : „La céramique funéraire du haut moyen âge dans le bassin de la Haine” aangekondigd.

Voor het bijhouden van de documentatie over de „nationale oudheidkunde” zal men ook met vrucht de mededelingen raadplegen die verschijnen in *Archéologie*, een bladje dat in het tijdschrift *Antiquité classique* gepubliceerd wordt.